Agrárfeleslegek — nyomott árak

Meglehetősen kedvezőtlenek a világ nagy mezőgazdasági exportőreinek a kilátásai az idei esztendőre. Egyrészt az 1984-es év rekordtermése tovább duzzasztotta a raktárkészleteket, másrészt a fizetőképes kereslet éppen a nagy élelmiszerimportőr fejlődő államok többségében csappant meg.

Két százalékkal olcsóbban

Az OECD nemrégiben tanulmányban hívta fel a figyelmet a fejlett tőkés országok mezőgazdasági túltermelésének veszélyeire. Jól jellemzik a helyzetet azok az adatok, amelyek a *Közös Piac agrárfeleslegéről* láttak napvilágot. A Tízek raktáraiban több mint 10 millió tonna gabona hever hosszabb ideje eladatlanul. A vajhegy mennyisége meghaladja az egymillió tonnát. Csaknem 700 ezer tonna sertéshús vár vevőre a hűtőtárolókban, s majd ugyanennyi az eladatlan tejpor. A számottevő összegű agrárszubvenció mellett — amely tavaly csaknem fizetésképtelenné tette a közös költségvetést — 1984-ben Brüsszel 2,7 milliárd dollárt fizetett ki az agrárfelesleg tárolásáért. S mindez csak a közös piaci statisztika, a világ többi jelentős agrártermelőinek feleslegei tovább növelik ezeket a számokat.

Feleslegek Nyugat-Európában (Die Zeit)

A gazdaságkutató intézetek 1985-re szóló előrejelzései szerint idén legkevesebb *2 százalékkal* csökkennek a mezőgazdasági termény-árak. A cukor ára például 14 éves mélypontra zuhant, a gabonaárak jó esetben a tavalyi szinten maradnak, s összességében nem várható lényeges változás a világpiaci húsárakban sem.

Némi *áremelkedés* várható viszont az *élőállatok* piacán. Továbbra is gyakorlatilag működésképtelen a nemzetközi kakaó- és kávéegyezmény, s nem sok jót várhatnak az exportőrök a búzaegyezmény működésétől sem. Érdemes megjegyezni, hogy a jelenlegi árszint kialakulásában a keresleti és kínálati tényezők mellett fontos szerepet játszott és játszik továbbra is a *dollár túlértékeltsége.*

Az exportőrök számára kedvezőtlenre fordult piac kialakulásában az is szerepet játszik, hogy egyre nehezebb a feleslegek „levezetése". A nyersanyagexportőr fejlődő országok többsége értékesítési gondokkal küszködik, adósságállományuk pedig nem teszi lehetővé a dinamikus agrárimportot. Néhány, korábban alapvetően mezőgazdasági behozatalra szoruló országban sikerült megvalósítani az önellátást, sőt még *kivitelre* is jut. Kínában például tavaly 400 millió tonnás rekord gabonatermést takarítottak be, amely a kedvező időjárás mellett a felvásárlási árak folyamatos emelésének, valamint a háztáji gazdaságok ösztönzésének tudható be. Ebből a termésből exportra is jut, Kína tehát már *eladóként* jelentkezik a piacon.

Nem apasztják számottevően a raktárkészleteket az *élelmiszersegélyek* sem, amelyek csak lassan csordogálnak a rászoruló országokba. Érdemes röviden áttekinteni a főbb agrárcikkek tavalyi terméseredményeit mind a mennyiség, mind pedig az egyes gazdasági régiók szempontjából.

A világ tavalyi *gabonatermését* 1777 millió tonnára becsülik, ez 8,6 százalékos növekedést jelent az előző évihez képest. Tízéves összehasonlításban a gabonafélék össztermelése mintegy 30 százalékkal emelkedett. A termésből tavaly 516 millió tonna volt búza, a rizs pedig 459 millió tonnát ért el. Sokatmondó adat, hogy a gabona-raktárkészletek tavaly a világ összfogyasztásának 18 százalékát tették ki!

A szubvenciók jövője

A FAO jelentése szerint a világ gabonakereskedelme tavaly 210 millió tonna volt, a gabonasegélyek volumene pedig megközelítette a 10 millió tonnát. 1984-ben az *Egyesült Államokban* 70 millió tonna búza és 190 millió tonna kukorica termett. Váratlanul nagy gabonatermést értek el tavaly a *Közös Piac* területén is: az 1983-as 123 millió tonnával szemben 147 millió tonnát takarítottak be.

Afrikában tovább süllyedt a betakarított gabona mennyisége, megközelítően az Egyesült Államok termelésének egynegyedével egyenlő mennyiség került a tárolókba. *Ázsiában* összességében növekedett a gabonatermelés, s tavaly elérte a 747 millió tonnát. (Összehasonlításul: 1982-ben 676 millió tonnát takarítottak be.) Dél-Amerikában a gabonatermelés az 1983-as visszaesés után 74 millió tonnára emelkedett.

Jócskán nőtt tavaly a világ *olajosnövény*-termelése, és elérte a 184,5 millió tonnát, ami 1983-hoz képest 12 százalékos bővülést jelent. Különösen gyors ütemben nőtt tavaly a szójatermelés.

Nem végleges adatok szerint a világ tavalyi *tejtermelése* 502 millió tonna volt, ebből a mennyiségből mindössze 22 millió tonna vett részt a nemzetközi kereskedelemben. Az eladatlan *vajkészletek* az 1982-es 0,6 millióról 1,6 millió tonnára emelkedtek.

Tovább nőtt a *bortermelés*, s egyelőre remény sincs arra, hogy belátható időn belül apadnak a „bortengerek". A Közös Piac a nagy termelés — 113 millió hektoliter — nyomán az elmúlt év végén további termelés- és importkorlátozó intézkedéseket hozott. Egyébként mind Nyugat-Európában, mind pedig az Egyesült Államokban a mezőgazdasági termények többségével kapcsolatban termeléscsökkentési politikát fogadtak el, de ennek a „jótékony" hatásai azonban csak az évtized vége felé lesznek majd érezhetőek. (A kényszerű termeléscsökkentés viszont más oldalról szociális problémákat vet fel.)

A *húspiacokon* tavaly különösen a baromfihús kereskedelme esett vissza. 1983-ban még sikeres esztendőről beszélhettek a világ nagy baromfiexportáló országai, tavaly viszont az alacsony ár és a kereslet meredek visszaesése vezetett a forgalomcsökkenéshez.

Az előrejelzések szerint idén a tavalyihoz hasonló *jó termésre* számíthat a világ mezőgazdasága. A piaci kilátások nem túl biztatóak, várhatóan tovább növekednek az eladatlan készletek. A fejlett tőkés államokban a konjuktúra fennmaradása sem eredményezi a kereslet érezhető növekedését, a fejlődő országok pedig a kereslet bővülése ellenére sem tudják növelni importjukat. A nemzetközi gabonakereskedelem volumenét nem kis mértékben befolyásolja majd, hogy milyen lesz a termés a Szovjetunióban és Kínában.

Az agrárfeleslegek bővülése ismét előtérbe állítja a fejlett tőkés országokban a *szubvenció* fenntarthatóságának, valamint az árrendszernek a kérdését. Várható, hogy az idén mind a Közös Piac, mind pedig az Egyesült Államok nagy figyelmet szentel ezeknek a gondoknak. Arra is lehet számítani, hogy a jelentős agrárexportőr országok között *éleződik a verseny* a stagnáló, vagy zsugorodó piacon a részesedés megtartásáért, illetve esetleges növeléséért. Ebben a küzdelemben a korábbinál is nagyobb lesz a jelentősége a terméseknek és a termékek minőségének, a piaci munkának, s nem utolsósorban a rugalmas árpolitikának.

(gonda—szentgáli)

Élelmiszer-fogyasztás az EGK-ban

A hagyományos felfogás szerint, ha a fogyasztók előnyben részesítik az állati eredetű termékeket a növények rovására, az a társadalom fejlettségének egyik jele. Ma már azonban erről megváltozott a vélemény. A következő táblázat a Közös Piac tíz tagországának átlagos agrártermék-fogyasztását mutatja, négy ország adatait külön feltüntetve.

1982. évi fogyasztás (kg/ fő)

	A 10 tagország átlaga	NSZK	Franciaország	Olaszország	Nagy-Britannia
...k ...il)	84	68	74	131	69
	76	81	74	41	103
	36	36	34	31	43
	107	64	115	172	71
	60	84	42	72	34
	47	25	93	67	6
	12	12	18	13	6
	6	7	9	2	6
		7	3	1	6
		100	110	78	74
			26	22	23
			37	24	26
			7	4	0
			7	18	14
				26	19

...a-

A Közös Piac csak *birkákból és zsírból, ételajból* nem tudja saját szükségleteit kielégíteni. A birkahúsnál a legfőbb nehézséget az okozza, ...gy a nyugat-európai önköltség jóval ...sabb a világpiaci árszintnél. A ...ágok közül e húsfajtából csak ...iának és Írországnak van feles... és olaj előállításao a mul... ...állalatok kezében van, ...polizálják a piacot és a ...okban rendelkezésre álló ...erőt használják fel.

— f—

NÉZŐPONT

(g. e.) „Az ígéretek és az üzlet — két különböző dolog." — mondotta az egyik legnagyobb amerikai tőzsdecég igazgatója, miután a múlt héten az amerikai költségvetés nyilvánosságra hozatala után rekordokat döntött a dollár árfolyama a nagy nyugati tőzsdéken. A „zöldhasú" átlépte a tíz francia frankos és három nyugatnémet márkás határt. Az angol fontot csak az mentette meg attól a „szégyentől", hogy egyenértékűvé váljék a dollárral — hogy ma már olajvalutának számít. Így is alig tíz százalékkal ért többet a dollárnál.

A tőzsdecég főnökének fanyar megjegyzése arra vonatkozott, hogy egy hónappal ezelőtt az öt vezető tőkés ország — köztük az Egyesült Államok — pénzügyminiszterének írásos megállapodása közös pénzpiaci intervenciót irányzott volna elő arra az esetre, ha a dollár újra megugrik. Ez megtörtént — de sem az amerikai, sem a nyugat-európai központi bankok nem szánták rá magukat a beavatkozásra. A finom tartózkodás arra utal, hogy a dollár ilyen „magas repülése" a hosszú távú veszélyek mellett rövid lejáratú előnyöket is jelent az érintettek számára. Persze eltérő mértékben és arányban. Ahhoz azonban eléggé bonyolult és kiegyensúlyozott a hátrányok és előnyök mérlege, hogy óvakodjunk az elhamarkodott ítéletektől.

A dollár újabb megugrását egyértelműen az amerikai költségvetés nyilvánosságra hozatala váltotta ki. Ez félreérthetetlenné tette, hogy — részben a békeidők legmagasabb hadiköltségvetése, részben pedig az alapvető társadalombiztosítási rendszer Reagan számára is „érinthetetlen" volta miatt — a következő három évben aligha csökken lényegesen az amerikai deficit. Ez azt jelenti, hogy a washingtoni kormány nagy kölcsönfelvevőként jelentkezik saját bankrendszerénél. Jövőre az amerikai államadósság várhatóan meghaladja a kétbillió dollárt és ma már közel évi 115 milliárdot kell fizetnie a kormánynak az adósságszolgálatra. (Reagan hivatalba lépésének évében csak 52 milliárdot).

Ez szinte garantálja hogy a közeljövőben nem lehet számolni az amerikai kamatszint lényeges csökkenésével. Ez a helyzet viszont arra ösztönzi más országok tőkéseit, hogy pénzüket dollárba fektessék. Schmidt volt nyugatnémet kancellár szerint tavaly 100 milliárd dollárnyi külföldi tőke áramlott az Egyesült Államokba és idén ugyanekkora összeg várható. Ily módon a külföld (elsősorban Nyugat-Európa) csaknem kifizeti az amerikai adósságszolgálatot. Az exkancellár ezért a múlt héten „A pumpolásra épülő forradalom" címet adta keményhangú cikkének, amely a néhány nappal korábbi Reagan-üzenet „második amerikai forradalomról" szóló publicisztikai léggömjébe eresztett egy nyilat.

A nyugat-európai bankok mozdulatlansága azonban arra vall, hogy nem mindenki tartja oly egyértelműen negatívnak a jelenlegi amerikai gazdaságpolitika kihatásait. A magas dollár ugyanis javítja Nyugat-Európa exportpozícióit, s ez a gazdaság élénkítésének egyik tényezője lehet. Máris vannak olyan előrejelzések, hogy 1985-ben az amerikai konjunktúra húzó hatása Nyugat-Európában is érvényesül. Indokolt hát az egyoldalú ítéletektől való tartózkodás. Túlságosan is sokféle súly nehezedik a tőkés világgazdaság mérlegének két serpenyőjére.

A Budapest Fővárosi Tanács V. B.

ipari és mezőgazdasági főosztálya

pályázatot hirdet

A FŐVÁROSI ÓRA- ÉS ÉKSZERIPARI VÁLLALAT

július 1-én megüresedő

igazgatói

állásának betöltésére

A kinevezés választással történik.
A munkaszerződés meghatározott időre szól.
Bérbesorolás: az 5/1983. (XI. 12.) ME számú rendelet szerint.
A vállalat B-kategóriába sorolt, és várhatóan július 1-től vállalati tanács irányításával fog működni.
Tevékenységi körébe tartozik dísz- és ajándéktárgyak, ötvösáruk készítése nemes és nem nemes fémből, fémkellékek készítése, hozott anyagból ékszerek készítése, órák, ékszerek javítása, és a vállalat termékeinek értékesítése a 35 boltból álló üzlethálózatban. A vállalat címe: Budapest IX., Balázs Béla u. 17.

Az igazgató főbb feladatai:
- a változó igényekhez igazodó vállalati stratégia kidolgozása és megvalósítása,
- a vállalat hatékony gazdálkodásának megszervezése,
- a piaci igényekhez rugalmasan alkalmazkodó termelési és szolgáltatói struktúra kialakítása,
- a belső irányítói, szervezeti és érdekeltségi rendszer fejlesztése és működtetése,
- kezdeményező, konstruktív magatartás a vállalat külső kapcsolatrendszerének fejlesztésében.

Feltétel:
- felsőfokú iskolai végzettség (elsősorban műszaki, közgazdasági),
- legalább középfokú politikai végzettség,
- legalább tízéves a szakmájában eltöltött gyakorlat,
- ötéves vezetői gyakorlat,
- büntetlen előélet.

A pályázatban szerepeljen a pályázó részletes önéletrajza, iskolai végzettségének, politikai képzettségének, eddigi szakmai és vezetői tevékenységének részletes ismertetése, jelenlegi munkahelyének neve, beosztásának és jövedelmének megnevezése,
- erkölcsi bizonyítványa vagy meglétéről szóló igazolás,
- lakcíme és telefonszáma.

A pályázattal kapcsolatban részletes felvilágosítást ad a főosztály személyzeti vezetője, a 174-676-os telefonon.
A pályázatukat március 31-ig nyújtsák be a Fővárosi Tanács V. B. ipari és mezőgazdasági főosztályára, cím: Budapest V., Városház u. 9–11. 1840.
A pályázatokat a bizottság bírálja el. A bizottság által a munkakör betöltésére alkalmasnak tartott pályázók közül, az időközben megalakuló vállalati tanács titkos szavazással választja ki az igazgatót.
A pályázat eredményéről a pályázók levélben kapnak értesítést.

Megvételre felajánljuk használaton kívüli anyagainkat

Megnevezés:	Méret:	Mennyiség, db:
Elzárószelep	NA 32 NNY 16	4
Elzárószelep	NA 15 NNY 40	10
Visszacsapószelep	1" NNY 16 öv	25
Visszacsapószelep	1" NNY 10 Sr	23
Gömbcsap	NA 40 NNY 40	63
Elzárószelep	1" NNY 16	20
Rúgóterh. bizt. szelep	NA 40 NNY 16	20
Gömbcsap	NA 15 NNY 40	38
Elzárószelep	NA 40 NNY 10	71
Kondenzvíz-levezető automata	TOKP NA 20 NNY 25	12
Fojtószelep	3/4" NNY 16	10
Szennyfogó szűrő	NA 20 NNY 16	10
Hollandi	KB 1"	113
Karima	NA 15	96
Karima	NA 20	95
Karima	NA 40	314
Monométer	0–10 bar ∅ 100	20
Kö..yökhőmérő	0–160 °C	5

ÉLGÉP 5. sz. gyára

Pásztó, Gyöngyösi út 2. 3060
Telefon: Pásztó, 1; 162.
Telex: 229-139.
Ügyintéző: Gráner Kálmán, az anyagellátási csoport vezetője.

RAKTÁROZÁSI, CSOMAGOLÁSI

és mindennemű

SZÁLLÍTÁSI

gondja megoldásához együttműködést ajánl a

FŐSPED

Partnert keres

Budapest III. kerületében, 2,2 hektáros, jó fekvésű, részben szilárd burkolattal már ellátott, közművesített

telekingatlana közös hasznosítására

Az ajánlatokat a FŐSPED műszaki igazgatóság levélcímére (Budapest, Pf.: 457. 1396) kéri.

AZ ISKOLABÚTOR ÉS SPORTSZERGYÁR PÁLYÁZATOT HIRDET

vállalati termelési főmérnöki

beosztás betöltésére

Az alkalmazás meghatározott időre, öt évre szól, alkalmasság esetén meghosszabbítható.

A vállalat B-kategóriájú.

Termékei: fémvázas bútorok és gyermekbútorok, sportszerek, iskolabútorok, kempingcikkek. A vállalatnak két gyáregysége van az egyik Budapesten a másik Jánosházán.

A munkakör betöltésének feltétele: felsőfokú műszaki végz... a faiparban szerzett szakmai gyakorlat, legalább hároméves vezetői gyakorlat és politikai k...

A pályázatban szerepeljen a pályázó munkahel... beosztásának, munkaköri besorolásának és j... eddigi munkaköreinek és tevékenységéne... részletes önéletrajza.

A pályázatokat harminc napo... a vállalat személyzeti osztály... levélcím: Budapest, Pf.:

A döntésről a pályázók

Az ipari szövetkezetek

Az ipari szövetkezetek gazdálkodásából származó árbevétel 1978—1984. évek között évente átlagosan 7,2 százalékkal, a nyereség pedig 4 százalékkal nőtt. A nehezebb gazdasági feltételekhez való alkalmazkodásukat elősegítette az 1971—1980. között végrehajtott 10 éves fejlesztési program. A szövetkezetek többsége új üzemházakat épített és — ipari alágazatonként eltérő mértékben ugyan — korszerűsítették technológiai, műszaki felkészültségüket. E program végrehajtása tette alkalmassá az ipari szövetkezeteket a kis- és középüzemek szerepének részbeni betöltésére.

Az összesített adatok szerint 1978—79-ben az ipari szövetkezetek termékeinek 57 százaléka volt megfelelő műszaki-gazdasági színvonalú és továbbfejlesztendő, a gyártmányok 26 százalékának a termelését a belföldi ellátás érdekében szinten kellett tartani és a termékek 7 százalékát olyannak ítélték, hogy azok gyártását vissza kell fejleszteni.

Középpontban az export

Az ipari szövetkezetekben az értékesítés szerkezete változott. A gazdaságpolitikai követelményeknek megfelelően 1975 és 1984 között növekedett az export aránya (24 százalékról mintegy 26 százalékra). Az exporton belül a rubelelszámolású kivitel aránya mintegy 60 százalék. Értéke az 1975. évi több mint 5 milliárd forintról 1984-re mintegy 10 milliárd forintra nőtt. A növekedés mértéke évenként hozzávetőlegesen 12 százalék volt. A konvertibilis elszámolású export 1975—1981 között viszonylag gyors ütemben, 3,2 milliárdról 5,5 milliárd forintra nőtt. Ezen belül a bérmunka részesedése 23-ról 28 százalékra emelkedett. Az ipari szövetkezetek az 1982—1983. években nem tudták növelni szerepüket a konvertibilis exportban. Kedvezőbbek az 1984. évi eredmények (a kivitel növekedése meghaladta a 12 százalékot). A konvertibilis elszámolású exportot vállaló szövetkezetek száma eléri a négyszázat.

A lakossági ellátásban és az ipari vállalatok számára szállított alkatrész- és részegységgyártásban növekszik a konvertibilis importot helyettesítő termékek gyártása. Míg 1981-ben 1,7 milliárd forint, 1984-ben már 3,5 milliárd forint értékű az importhelyettesítő termelés értéke. Ebben 160 szövetkezet 400 féle termék előállításával vett részt. A termékek többsége (80 százaléka) készáru, a fennmaradó hányad alkatrész és részegység. Az importhelyettesítő termelés még szélesebb körű kibontakozását az információ még meglévő hiányossága és az importterméket felhasználók nem kellő érdekeltsége akadályozza.

A műszaki fejlesztésben kiemelkedő szerepe van a technológiai korszerűsítésnek annál is inkább, mert az előző időszakokban az elmaradt a gyártmányfejlesztéstől. A szélesebb körű technológiai korszerűsítést az elmúlt években a csökkenő tőkés gépbehozatal is akadályozta.

Az ipari szövetkezetek, műszaki fejlesztő munkájuk során számos anyag- és energiatakarékos eljárást vezettek be, illetve számos ilyen terméket gyártottak. Erőteljesen fejlődött a feltalálói és találmányhasznosítási tevékenység. Az országosan évente bevezetett találmányok 10 százalékát az ipari szövetkezetek hasznosítják.

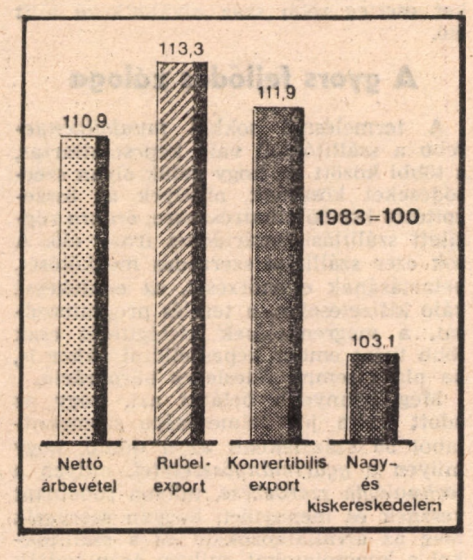
A műszaki fejlődést, az innováció kibontakozását segítik az OKISZ és a Magyar Tudományos Akadémia, az Iparművészeti Főiskola és egyes egyetemi tanszékek közötti együttműködési megállapodások. (Lásd külön cikkünket.)

A közgazdasági szabályozók változásának hatására várhatóan felgyorsul a termelési szerkezetváltás. Számítani kell arra, hogy nő a veszteséges tevékenységek száma. Ezek felszámolásával, vagy más gyártmányok bevezetésével ezek helyettesítése a gyártástechnológiák korszerűsítését kívánja meg. A költségterhek csökkentése érdekében szükség van a szövetkezetek közötti együttműködés elmélyítésére és az érdekképviseletek közreműködésére. A várt kedvezőtlen hatások ellensúlyozását és a tervszerű, jól előkészített termelési szerkezetváltást minden bizonnyal segíteni fogja az, hogy az ipari szövetkezetek termékmélységig ismét felülvizsgálják gyártott termékeiket és azokat minősítik.

Az elmúlt években több olyan központi intézkedésre került sor, ami a szövetkezeti nyereséget számottevő mértékben csökkentette. Az 1976 januárban bevezetett intézkedések több mint 35 százalékkal, az 1980. éviek mintegy 20 százalékkal csökkentették a nyereséget. Ennek ellensúlyozására a szövetkezetek a termelést és ezzel együtt az árbevételt viszonylag gyors ütemben növelték. Jelentősen nőtt a termelékenység. Az említett központi intézkedések nyereségcsökkentő hatását a szövetkezetek általában két év alatt be tudják hozni.

Az ipari szövetkezetek nyeresége 1984-ben elérte a 10,5-11 milliárd forintot, ami

Az ipari szövetkezetek 1984. évi teljesítménye

több mint az elmúlt évek legmagasabb nyeresége.

1975—1983-as években 71 szövetkezet gazdálkodása volt veszteséges, ezek közül hatot felszámoltak, 32 szövetkezet a veszteséget szanálási eljárás keretében, a többi pedig saját eszközeiből rendezte. A veszteség azoknál a szövetkezeteknél keletkezett, ahol a hatékonyság korábban is alacsony volt és a szabályozóváltozás nyereségcsökkentő hatásait nem tudják „kigazdálkodni". A veszteség oka helyenként a felelőtlen gazdálkodás és a nem megfelelő üzletpolitika és vezetés volt.

Az 1985. évi gazdasági szabályozó rendszer az élőmunka terheinek jelentős növelésével a bérigényes tevékenységeket érzékenyen érinti. Az összes adóelvonás az 1983. évi 74 százalékról (a fejlesztési alapot terhelő elvonásokat is figyelembe véve) 84 százalékra növekszik. Az átlagon belül ennél nagyobb a növekedés különösen a bérigényes ágazatokban.

A centralizáció árnyai

Az 1970-es évek nagyarányú gazdasági centralizációs folyamata a szövetkezetekre is jellemző volt. Nagyarányú egyesítésekre, a telephelyek összevonására, átcsoportosítására került sor. A szövetkezetek száma 1980. végéig 17 százalékkal (178 szövetkezettel) csökkent, és ennek megfelelően az átlagos szövetkezeti méret mind létszámban, mind termelési értékben jelentősen növekedett.

A 10 éves fejlesztési program keretében épült üzemházak és a tevékenységek összevonása, s nem kevésbé az élet diktálta szakosodás következtében ezerrel, 4300-ról 3300-ra csökkent a telephelyek száma.

A centralizáció és a vertikalitás növekedése következtében összetettebbé vált az egyes szövetkezetek termelési szerkezete, s ez hátráltatta a specializálódást és szűkítette a szövetkezetek közötti kooperációt. Ennek következtében a szövetkezeti ipar saját háttérbázisa is szűkült.

A megnövekedett méretű ipari szövetkezetek nem voltak képesek kielégíteni mindazokat az igényeket, amelyeket a népgazdaság a kis- és középüzemekkel szemben támaszt. Különösen az ipari kooperációban, az alkatrész-, részegység gyártásában, s a háttéripari szolgáltatásban romlott a kínálat és nőtt a hiány.

1982 januártól kezdődően a szövetkezeti szférában is erőteljes decentralizáció figyelhető meg. Ezt jelzi, hogy gyors ütemben nőtt a kisszövetkezetek száma. 1984. év végére számuk megközelíti a négyszázat. Emellett mintegy 650 ipari szolgáltató szövetkezeti szakcsoport működik. A szövetkezeti-gazdasági munkaközösségek száma meghaladja a 300-at és már több mint 4000 átalányelszámolásos részleg működik. A kisszövetkezetek általában ipari tevékenységet végeznek, kivéve az átalányelszámolásos részlegeket, amelyek döntő többsége a lakossági szolgáltatásban működik. Az új kisszervezetek alvállalkozói tevékenységének fejlesztése iránti érdekeltség azonban nem megfelelő.

Az ipari szövetkezetek egy elsősorban nagyipari szervezetre épülő gazdasági környezetben működnek, s nem jöttek létre a nagyságrendjüknek megfelelő partnerek sem a bel- és külkereskedelemben, sem a tervező és kutató szervezetekben, sem a pénzintézetekben. A túlméretezett, túlcentralizált intézmények nem válhattak a szövetkezetek segítő partnereivé, így nem is ösztönözhették eléggé a vállalkozói készség kibontakozását sem. Szűk az a műszaki, szellemi bázis, amely sajátosan a szövetkezetek innovációjának elősegítésére szerveződött. Részben ezért az új üzemházakban sem mindenütt sikerült az új viszonyoknak megfelelő munka- és üzemszervezési módszereket bevezetni, a korszerű gyártástechnológiát kialakítani.

Igazodás és önállóság

Az 1986—1990. évekre kidolgozott iparpolitika részét képező előirányzatoknak megfelelően az ipari szövetkezetek ágazati szerkezete igazodik az állami iparban előirányzott változásokhoz. A korábbi évek viszonylag gyors ütemű növekedését megtartva tovább nő a gépipar aránya.

A szövetkezeti iparban a könnyűipar marad a legnagyobb súlyú ágazat, amelynek fejlődési ütemét alapvetően befolyásolja majd, hogy a szövetkezetek mennyire lesznek képesek kínálatukkal a lakosság differenciált igényeihez alkalmazkodni. A gazdasági szabályozók hatására — elsősorban a magas élőmunkahányad következtében — a szűkülő érdekeltségi alapok és az ebből elkülöníthető fejlesztési források, valamint a létszámcsökkenés akadályozhatja a kapacitás indokolt növelését.

A szövetkezeti ipar állagát meghaladóan növekszik. Mindenekelőtt a lakosság jobb ellátását szolgáló műanyagipari termékek, kozmetikai és háztartási vegyi anyagok gyártása növekszik. Importot helyettesít a speciális és kis volumenű finomvegyszerek előállítása, a gyógyszer- növényvédő szer és intermedirek központi programban történő fokozott részvétel. Fejlesztik a nagyipar igényeit színvonalasan kielégítő csomagolóeszközgyártást. A szövetkezetek az egy-egy nagyüzem köré csoportosuló szakosodott kis- és középüzemi szervezet létesítésére törekszenek és általános rendeltetésű alkatrészek, részegységek, kézi- és gépi szerszámok, a vegyiparban a vegyi és segédanyagok, műszaki gumiáruk és műszaki alkatrészek, a textilruházat és cipőipari kellékek előállításában kívánnak nagyobb részt vállalni. Ezzel járulnak hozzá a háttéripar fejlesztéséhez.

A szövetkezetek kiemelt fejlesztési célja a műszaki fejlesztés és a termékszerkezet folyamatos megújítása. A műszaki fejlesztési célok között, többek között a fajlagos költségek viszonylag gyors ütemű csökkentése érdekében programok készülnek az anyag- és energiatakarékos megoldásokat szolgáló beruházásokra. Erősíteni kell az ipari szövetkezetek és a műszaki fejlesztő vállalatok, kutatóintézetek kapcsolatát, növelni a találmányok, licencek, műszaki újdonságok hasznosítását. Nagyobb figyelmet kell fordítani a műszaki szaktudás és szakképzettség növelésére. Korszerűsíteni indokolt a minőségszabályozás és -ellenőrzés rendszerét. A korábbinál szélesebb körben kell alkalmazni a minőségtől függő bérezést.

A külkereskedelmi vállalatokkal való együttműködésben a szövetkezetek kutatják a közös érdekeltségen, kockázatvállaláson alapuló elszámolási formákat és a kölcsönös információáramlás fejlesztését, ennek keretében a kis tételű exporttermelés jobb feltételeit.

Célszerű több azonos vagy hasonló profillal rendelkező szövetkezet közös, külkereskedelmi joggal rendelkező irodájának kialakítása, új export célú társulások létrehozása vagy a már működő termelési, értékesítési, beszerzési társulások önálló külkereskedelmi tevékenységének kezdeményezése. A szövetkezetek számításba vették kisebb ügynökségeknek, külkereskedelmi leányvállalatoknak szövetkezeti exporttal való megbízását, vagy ha a célszerűség úgy kívánja, önálló ipari szövetkezeti külkereskedelmi vállalat létrehozását; többek között szövetkezeti kereskedőház formájában is.

A szövetkezetek kapacitásfejlesztési tevékenységére általában a gépi rekonstrukció lesz a jellemző. Ezt különösképpen az indokolja, hogy új munkahelyteremtő beruházásokra nincsenek meg a feltételek. A szövetkezeti ipartól elvárt termelésnövekedés mindenekelőtt a termelékenység növelésével érhető el.

A bonyolultabb, nehezebb gazdasági feladatok megvalósításának továbbra is nélkülözhetetlen feltétele a szövetkezeti önkormányzat, a munkaszervezet, a testületi és az egyszemélyi vezetés jól összehangolt egysége, a szövetkezeti demokrácia formaságtól megtisztított érvényre juttatása és az önállóság biztosítása.

Rév Lajos

Együttműködve

A Magyar Tudományos Akadémia intézetei, illetve támogatott tanszéki kutatóhelyei és az ipari szövetkezetek között már jó néhány éve létezik együttműködési megállapodás, míg a Magyar Iparművészeti Főiskola 1984. január 1-i dátummal kötött szerződést az OKISZ-szal. Mindkét intézmény alapjában elégedett az ipari szövetkezetekkel folytatott közös munkával, ámbár az MTA-nál a jövőre nézve már megfogalmazódott néhány — az együttműködést tökéletesítő — javaslat is.

Az Iparművészeti Főiskola az együttműködési szerződés alapján oktatásába rendszeresen bevonja az ipari szövetkezetek szakembereit, a hallgatók egy része a termelési gyakorlaton kívül a diplomamunkáját is valós munkahelyi körülmények között végezheti. A diákok ily módon ipari környezetbe jutnak, így még az iskolai évek alatt megismerkedhetnek olyan korszerű berendezésekkel, licencekkel, know-how-kal, amelyekkel a tanintézmény falai között nem találkozhatnak. Az ipari szövetkezetek cserébe segítséget kapnak termékszerkezetük korszerűsítéséhez, a hallgatók által végzett formatervezés pedig értéknövelő lehetőség a szövetkezeteknek. A főiskola diákjai vállalkoznak teljes arculatkialakításra, grafikai, csomagolási javaslatokat tesznek, egységes termékcsaládok ipari formatervezési munkáiban segédkeznek. Szorosabb kapcsolatot eddig a Híradástechnikai Szövetkezettel, a FOK—GYEM-mel, valamint a Politoys Ipari Szövetkezettel sikerült kialakítani.

Az MTA és az OKISZ között létrejött szerződés alapján a két fél erősíteni kívánja a tudomány és a termelés közötti kapcsolatot, elősegítik az új kutatási és fejlesztési eredmények gyakorlati hasznosítását. Az MTA rendszeresen tájékoztatja a szövetkezeteket az elért kutatási eredményekről azért, hogy azokat az ipari szövetkezetek átvegyék és a gyakorlatban hasznosítsák. Az OKISZ ezzel szemben vállalja, hogy a szövetkezetek kedvező feltételek mellett legyártják a kutatók számára szükséges kísérleti berendezéseket, mintákat és a protitípusokat.

A kutatási-fejlesztési együttműködés alapvetően négy szakterületre — elektronikus eszközök, berendezések, kémiai analitikai műszerek kifejlesztésére és legyártására, új vegyipari termékek létrehozására, valamint építőipari szigetelési eljárás szabadalmának hasznosítására — koncentrálódik. A kidolgozott fejlesztési eredmények gyakorlatba való átültetésének fő formája a gyártási és értékesítési jog átruházása, illetve a szabadalomhasznosítási szerződés. A kapcsolat másik, viszonylag gyakori formája, hogy az MTA intézetei kutatási megbízást kapnak, s a gyártásra a megbízó szövetkezet vállalkozik. Ugyanakkor igen ritka a közös K+F program kidolgozása. Az Akadémia kiemelkedő szövetkezeti partnere a Híradástechnika, a Servintern és a Radelkisz.

Az Iparművészeti Főiskola és az OKISZ tulajdonképpen még csak az első lépéseket tette meg eddig. A jövőben, ha a hallgatók munkájának kézzelfogható eredménye lesz, akor utólag a főiskola is részesül a haszonból.

Az MTA-nál kialakult gyakorlat azt mutatja, hogy mind a kutatóintézetek, mind a szövetkezetek számára anyagilag is gyümölcsöző a kapcsolat: csak a Központi Fizikai Kutató Intézet évente összesen több mint 30 millió forint értékben köt szerződéseket az OKISZ érdekképviseletébe tartozó szövetkezetekkel.

Mindkét intézmény hasznosnak tartja az ipari szövetkezetekkel létrejött együttműködéseket, kiemelik a szövetkezetek rugalmasságát, az esetleges problémák gyors megoldására való törekvésüket. Ugyanakkor néhány szövetkezet, méretének növekedésével párhuzamosan, a mind magasabb termelési érték elérése érdekében gyakran csak nagyobb mennyiségek gyártására vállalkozik. Érdekeltségi rendszerük nem ösztönöz a kisebb feladatok elvégzésére.

Esetenként így a mezőgazdasági termelőszövetkezetek melléküzemei, a gmk-k és a vgm-ek versenytársként lépnek fel. A kutatóintézetek gyakran kedvezőbbnek ítélik meg a vgm-ekkel való együttműködést, amelyen nincs „kooperációs út", kisebb a minőségi problémák valószínűsége és gyakran még olcsóbb is.

W. H.

Az 500-ak klubja

Az 500 legnagyobb ipari részvénytársaság összefoglaló adatai 1984-ben

Értékesítés (milliárd dollár)	1 758,7
Értékesítés az előző év százalékában	104,3
Profit (milliárd dollár)	86,4
Profit az előző év százalékában	125,6
Eszközérték (milliárd dollár)	1 409,4
Árbevételarányos profit (százalék)	4,5
A foglalkoztatottak száma (millió fő)	14,2

Az ötszáz legnagyobb amerikai ipari részvénytársaság közül 1983-ban 60, a Fortune legújabb statisztikája szerint 1984-ben már csak *34 volt veszteséges.* A gazdasági visszaesést követő utolsó gazdasági rekordévhez — 1981-hez — viszonyítva az Amerikai Egyesült Államokban a bruttó nemzeti termék (GNP) 1984-re 24 százalékkal nőtt, ám az 500 legnagyobb ipari részvénytársaság értékesítése megközelítően 1 százalékkal elmaradt az 1981. évitől. A 86,4 milliárd dollár rekordösszegű profit pedig csak 2,6 százalékkal haladta meg az 1981. évi szintet, és ha ezt az összeget az inflációs rátával korrigáljuk, úgy el sem érte a 3 évvel korábbi értéket.

Az 500-ak klubjának a legtöbb tagja transznacionális társaság. Következésképpen a külföldi leányvállalatok különböző nemzeti valutákban realizálódó nyereségének a magas árfolyamú dollárra történő átszámítása jelentősen lerontotta a legnagyobb részvénytársaságok dollárjövedelmezőségét. (Például az angol font a dollárral szemben 1984-ben 15,7 százalékkal értékelődött le. Ez önmagában az IBM angliai vállalata profitjának növekedését a fontban kimutatott 26 százalékról 10 százalékra csökkentette — dollárban számítva.)

Figyelemre méltó, hogy 1984 végén erőteljesen lefékeződött az amerikai elektronikai ipar növekedési üteme. A decemberig tartó gyors fejlődést megtorpanás követte. Ezt az amerikai szakértők a gazdasági növekedés ütemének általános *lassulásával* magyarázzák. A számítógépgyártók rendelésállománya csökkent, következésképpen ők is csökkentették alkatrészrendeléseiket. Ezzel együtt is a Fortune-listán szereplő alkatrészgyártók termelése 39 százalékkal nőtt 1984-ben.

Az 500-ak átlagos 4,5 százalékos *árbevételarányos profitjával* szemben a gyógyszeripari társaságok jövedelmezősége 10, a dohányfeldolgozóké 9,8, a kiadóké és a nyomdáké 8,4 százalék. Az elektronikai cégek átlagos jövedelmezősége 5,7 százalék. Az átlag körüli a fémfeldolgozó és a vegyipari vállalatok jövedelmezősége, míg a vas- és acélgyártók, a hajóépítők és a közlekedési eszközöket gyártó, továbbá a műanyagot és a ruházati termékeket előállító társaságok jövedelmezősége az átlag alatti (3—3,5 százalék).

Az 500 ipari részvénytársaságban *az egy foglalkoztatottra jutó eszközérték* 72,5 ezer dollár; *az egy foglalkoztatottra jutó értékesítés* 100,6 ezer dollár. Míg az egy foglalkoztatottra jutó eszközérték a kőolaj-feldolgozásban 422, a bányászatban 318 és a vegyiparban (gyógyszeripar nélkül) 119 ezer dollár, addig az irodagépgyártásban (a számítógépgyártással együtt) 69, a műszeriparban 59, és az elektronikában 56 ezer dollár.

Az egy foglalkoztatottra jutó értékesítés a kőolaj-feldolgozásban 391, a bányászatban 182, a vegyiparban (gyógyszeripar nélkül) 129, az irodagépgyártásban (számítógépgyártással együtt 74, a műszeriparban és az elektronikában 75 ezer dollár. Úgy tűnik, hogy az egy foglalkoztatottra jutó eszközértékben nagyobbak az ágazati különbségek, mint a fajlagos értékesítés ágazati eltéréseiben. Ez is azt bizonyítja, hogy a tudományigényes ágazatokban *hatékonyabban értékesül a munka és a tőke*, mint a kitermelő iparokban vagy a hagyományos iparágakban.

Az 500 ipari részvénytársaságnál lekötött egydollárnyi eszközökre 1,24 dollár értékesítés jut, lényegében ugyananynyi, mint 1983-ban.

Az 500-ak klubjára mindig is jellemző volt a *mobilitás:* egyes részvénytársaságok kiestek a klubból, míg mások bekerültek, vagy visszakerültek. Úgy tűnik, ez a mozgás 1984-ben különösen élénk volt: 37 részvénytársaságot — nagyrészt egyesülések, illetve felvásárlások miatt — töröltek az 500-ak klubjából, míg 30 az új jövevény és 7 a visszatérők száma.

— v —

A tíz legnagyobb ipari részvénytársaság fontosabb adatai 1984-ben

Megnevezés	Értékesítés	Eszközállomány	Profit	Foglalkoztatottak száma	Sorrend**	
	milliárd dollár			ezer fő*	1983	1984
Exxon	90,9	63,3	5,5	150	1	1
General Motors	83,9	52,1	4,5	748	2	2
Mobil	56,0	41,9	1,3	179	3	3
Ford Motor	52,4	27,5	2,9	348	4	4
Texaco	47,3	37,7	0,3	68	6	5
IBM	46,0	42,8	6,6	395	5	6
E. I. du Pont de Nemours	35,9	24,1	1,4	158	7	7
American Tel. and Tel.	33,2	39,8	1,4	365	.	8
General Electric	28,0	24,7	2,3	330	10	9
Standard Oil	26,9	25,7	2,2	54	8	10

*Kerekített adatok
**Sorrend az értékesítés alapján
*1983-ban nem szerepelt az 500-ak listáján

Nagyvállalatok — kis szállítók

Japánban a közelmúltban kezdte meg a termelését egy havonta 2 millió darab különböző zsebszámológépet gyártó üzem. A 43 méter hosszú csarnokban néhány tucat robot *hat munkás* felügyelete alatt végzi a termelést. Könnyű belátni, hogy a termelésben közvetlenül résztvevő hat főnél lényegesen többre van szükség a termelés szervezéséhez, hiszen a robotok számára percnyi pontossággal kell szállítani a szükséges alkatrészeket, amelyeket esetleg több száz alvállalkozó állít elő.

A gyors fejlődés záloga

A termelésnél sokkal *munkaigényesebb* a szállítókkal való kapcsolattartás, a többi között az, hogy velük olyan szerződéseket kössenek, amelyek az összeépítésre kerülő alkatrészekre, *órákra* rögzített szállítási határidőket írnak elő. A sok ezer szállítási szerződés megkötését, betartásának ellenőrzését, az esedékessé váló kifizetéseket, a terelés programozását, a megrendelések kielégítését csak több tucat ember képes ellátni akkor is, ha nincs semmi felesleges bürokrácia.

Még könnyebb belátni azt, hogy az adott üzem jövedelmezősége szempontjából 99 százalékban az a döntő, hogy milyen a *gyártmányösszetétel*, milyen a *technológia szervezése*, milyen robotokat vesznek és mennyiért, hogyan szervezik meg az alvállalkozókkal és a szállítókkal a kapcsolatokat, milyen áron tudják megkötni ezeket a szerződéseket, milyen a reklámozás stb.

Az szinte *elhanyagolható*, hogy a termelésben közvetlenül résztvevő *hat munkás fizetése* mennyi, csak az számít, hogy mennyire értenek a robotok beállításához, az esetleges zavarok elhárításához. Ha nem megfelelő munkájuk miatt évente csak néhány órát áll a termelés, akkor a veszteség sokkal nagyobb, mint az éves bérük. Elképzelhetetlen az ő esetükben a bérvita, csak az a fontos, hogy ők legyenek az erre a célra a *legalkalmasabbak.* Erről mindenkit meggyőzhet az, hogy a hat ember bére és annak járulékai egy zsebszámológépre vetítve nem haladják meg a 0,6 dollárcentet. Ebben a gyárban az egy termék előállításához szükséges közvetlen értéktermelő munka költsége olyan kicsi, hogy elhanyagolható a költségek között.

Az *USA-ban* 1974 óta az 50 főnél kevesebbet foglalkoztató kisvállalkozásokban 2¼ millióval nőtt a foglalkoztatottak száma, viszont az 500 főnél nagyobb vállalatoknál 2 millióval csökkent. Ezzel párhuzamosan nőtt, változatlan áron számítva is, a nagyvállalatok termelési értéke. Köznapi nyelven megfogalmazva: a nagyvállalatok ugyan növelték a termelési értéküket, ennél lényegesen *gyorsabban nőtt* a kisvállalkozókkal szemben támasztott alvállalkozási igényük. Mint szállítót, szolgáltatót egyre több kisvállalkozót vontak be.

Nem az történt, hogy a kisvállalkozások kiszorították a nagyvállalatokat a fogyasztói vagy a beruházási piacról, hanem, hogy *visszaszorították* a nagyvállalatokat az egymással történő alvállalkozásokban. Ennek az új jelenségnek még nem mérték fel a jelentőségét. Már ma is világos azonban, hogy ahol nem vált lehetővé ennek az új tendenciának a kibontakozása, ott az elmúlt tíz évben nyilvánvalóvá vált a gazdasági lemaradás.

Másként mondva csak ott volt az elmúlt tíz év során az *átlagosnál gyorsabb gazdasági fejlődés*, ahol a kisvállalati szektor viszonylag zavartalanul fejlődhetett — az USA-ban, Japánban, a távolkeleti kisebb országokban, valamint az utóbbi években Kínában. Ebben a tíz évben nemcsak a harmadik világ, hanem Nyugat-Európa országai is viszonylag lemaradtak az előbbiekhez képest. Képtelenek voltak az emberi erőforrásokat úgy motiválni, mint a kis egységek.

E hierarchiában rendkívül *hosszú idő* telik el, amíg a döntések megszületnek, majd azokat a gyakorlatba átültetik. Márpedig a dolgozók szakmai, érzelmi hozzáállása, ambíciója korunkban a hatékonyság elsődleges feltétele. A modern gépek a feltételezések ellenére csak növelik az önköltséget ott, ahol nem megfelelő a szervezet, a motiváció, a szakképzettség.

Egyenlőtlen feltételek

A nagyvállalatok, mindenütt a világon lassúnak bizonyultak a *technológia* és a *termékváltás* tekintetében, legalábbis a kisvállalatokhoz viszonyítva. Az elmúlt évtizedek során horizontálisan igen kiépült nagyvállalat azáltal, hogy szinte mindent maga igyekszik előállítani, csak abban az esetben volt képes új technológiára átállni, új terméket bevezetni, ha ahhoz nem kellett egyetlen részleget sem átépíteni, vagy ha megvalósította a megfelelő részlegek átépítését.

Ezzel szemben a kisvállalatokkal kooperáló nagyvállalat *könnyű helyzetben* van, hiszen a tervbe vett gyártmányváltoztatások esetén a sokezer kisvállalkozó között szabadon válogathat, csak ahhoz kell fordulnia, akire az új feladatokhoz szüksége van. A sok kisvállalkozás léte azt jelenti a nagyvállalat számára, hogy szinte „bármit" lehet, ha megtalálja ahhoz a megfelelő szállítókat.

Az amerikai és a japán nagyvállalati vezető azzal van a legnagyobb előnyben minden más országbeli kollégájával szemben, hogy igen fejlett kisvállalkozói szektor együttműködésével számolhat. Sokkal rövidebb idő alatt be lehet vezetni bármiféle gyártmánykorszerűsítést, ha csak azzal jár, hogy néhány alvállalkozót kell kicserélni, és nem kell magának a nagyvállalatnak az új alkatrész vagy termékelem saját gyártását megszerveznie.

A nagyvállalatok egyre inkább felismerték, hogy csak az olyan alvállalkozóban bízhatnak, akinek a szállítás *legalább olyan fontos*, mint nekik. Nem igaz a gyakorlatban, hogy a szállítási szerződés elsősorban jogi probléma; a jogászok feladata a szerződő felek egyenjogúságán őrködni. A gyakorlatban az derült ki, hogy a legtöbb szállítási szerződés egyoldalú, mivel az egyik fél csak a számára előnyös feltételeket veszi figyelembe, a másikra csak a kötelezettségek vonatkoznak.

Az mindmáig eléggé *rejtve* maradt, hogy van a szállítási szerződések mögött egy *másik kiszolgáltatottság* is. A szerződések nagy többsége az egyiknek sokkal fontosabb, mint a másiknak. A végterméket gyártó vállalat számára minden kis összegű szállítási szerződés nagyon fontos, hiszen azon az egész termelési folyamat megbukhat. Ugyanez a kis összegű szállítás azonban jelentéktelen a szállító nagyvállalat számára.

E probléma az *építőiparban* pl. úgy jelentkezik, hogy a kivitelező vállalat számára minden alvállalkozói szerződés nagyon fontos, hiszen azok késedelme, rossz minősége az egész kivitelezési folyamatot megzavarhatja, az átadási határidőt kitolhatja. Ezzel szemben a különböző szerelőipari nagyvállalatok számára egy-egy szerződés csak jelentéktelen része a teljes termelési feladatuknak, számukra az a fontos, hogy a sok ezer szerződésben vállalt kötelezettségüket aszerint szervezzék, rangsorolják, ahogy az munkaszervezésüknek leginkább megfelel.

Kimondhatjuk tehát azt a nagyvállalati hatékonyság szempontjából rendkívül fontos elvet, hogy a nagyvállalat csak akkor lehet alvállalkozóival egyenrangú kapcsolatban, ha azok többségben *kisvállalatok*, akik számára az egyes szerződések összege is jelentős.

Kopátsy Sándor

Vásárolj most — fizess később

A számok sokatmondóak. Nagy-Britanniában 1981 végétől három év alatt a fogyasztóihitel-állomány (az új hitelnyújtások növekedése hozzáadva, a törlesztések levonva a bázisból) *95 százalékkal* nőtt. Az átlagos angol háztartás manapság már akkora adóssággal rendelkezik, hogy az megegyezik az elkölthető személyi jövedelemmel. Ez a kategória azt a jövedelmet jelöli, amelyik a háztartásokban marad a különféle adók, az államnak járó büntetések, állami iskolai tandíjak és kórházi költségek levonása után. Igaz persze, az angolok sokfajta jogcímen tartoznak és a legjelentősebb közülük az *ingatlanvásárlást megkönnyítő jelzálog.* A fogyasztói hitelek aránya így is jelentős, mintegy 20 százalékos.

Az angliai adatok cseppet sem számítanak a fejlett tőkés országok között kivételesnek. A *Bundesbank* számításai szerint 1984-ben a fogyasztóihitel-állomány már *16 százalékát* tette ki az elkölthető személyi jövedelemnek, miközben a hatvanas évek elején ez az arány még csak 5 százalék volt. Az *Egyesült Államokra* érvényes számok pedig szinte teljesen megegyeznek a brittel: a lakosság teljes adósságállománya azonos az elkölthető személyi jövedelemmel és ezen belül a fogyasztói hitel súlya 22 százalékos.

Figyelembe kell azonban venni, hogy a *kamatfizetéseket* a két ország adókódexei különféleképpen kezelik. Az USA-ban a szabályozás erőteljesen ösztönzi az eladósodást, hisz a kamatfizetésekkel az adóteher csökkenthető, míg Angliában csupán egy bizonyos határig és csak a jelzálogokra kifizetett kamatok vonhatók le — az adóköteles jövedelemből.

Megfigyelhető, hogy az eredetileg ingatlanvásárlásra nyújtott hitelek végeredményben más célra fordítódnak — Angliában például tavaly a központi bank adatai szerint a házvásárlásokra adott kölcsönök 40 százaléka alakult át. Egyre bővült azonban a *kereskedők* által nyújtott hitelek összege és formája is. Az Egyesült Államokban például jelenleg a fogyasztói hitelszférában a legjelentősebb forrás a Sears and Roebuck áruházi hálózat, amelyik eddig összesen 60 millió darab hitelkártyát bocsátott ki az üzleteiben való vásárlásra.

A cég gyakorlatával koránt sincs egyedül — külön hitelkártyát ad ki minden benzinkúthálózat, nevesebb üzletház stb. A Sears-hitelszámlákon a cég követelése napjainkban mintegy 12 milliárd dollár, a vállalat azonban tovább kíván terjeszkedni. Célja most az, hogy olyan hitelkártyát bocsásson ki, amely más üzletekben is felhasználható. Ezzel a lépéssel a hálózat közvetlenül versenyezhet olyan hitelkártyákkal, mint a Master Charge vagy az American Express.

A kérdés persze az, meddig növekedhet még a fogyasztóihitel-állomány. Az Egyesült Államokban a teljes kinnlevőség tavaly több mint 100 milliárd dollárral nőtt és az idén ezt meghaladó 125 milliárd dolláros bővülés várható. Ilyen körülmények között természetes, hogy növekszik a *törlesztési késedelmek, a személyi csődök* száma is. 1979-ben Angliában a hitelszámláknak 5 százalékán mutatkozott fizetési késedelem, jelenleg már 7 százalékánál mutatkozik ez a jelenség.

A hitelt felvevők helyzetét súlyosbítja az is, hogy a kamatok — ellentétben a hetvenes évekkel — napjainkban a legtöbbször már nem fixek, hanem *lebegők.* Jelentősebb tartozás esetén így két százalékpontos kamatlábemelés egy átlagos család költségvetését alaposan meg tudja ingatni. Ezzel együtt, a kereskedelem szinte „rátukmálja" a fogyasztóra a hitelt, hogy ezzel is növelhesse forgalmát. A hitelt nyújtó pénzintézetek pedig egyre újabb módszereket találnak ki a forrásaik bővítésére. Ilyen például a fogyasztói hitelekre értékpapírok kibocsátása.

A fogyasztói hitelek szerepének növekedése a közgazdaságban is jó néhány kérdést vetett fel. Vitatott például az, hogy a hitel mindössze *meggyorsítja-e* a vásárlásokat, vagy olyan kereslet megjelenését is kiváltja, amely kölcsön nélkül nem létezne. A pénzforgalmi statisztikák tartamát is át kellett gondolni. A hitelformák megjelenése után nyilvánvalóan csökkent a készpénforgalom, miközben gyorsan nőttek a bankok és bankjellegű intézmények aktívái.

Ami a fogyasztóihitel-állomány változását illeti, nyilvánvalóan csak az az összeg jelent a bázishoz képest tényleges keresletemelkedést, amennyivel a hitelnövekmény a visszafizetést *meghaladja.* Arra a kérdésre pedig, hogy meddig nőhet még a fogyasztói hitel a jelenlegi ütemben, nem adható jelenleg válasz.

g. — sz.

Kapolyi László hazaérkezett Párizsból

Szombaton hazaérkezett Párizsból *Kapolyi László* ipari miniszter, aki *Edith Cresson* iparfejlesztési és külkereskedelmi miniszter meghívására, delegáció élén látogatott Franciaországba. Kapolyi László találkozott a francia ipar vezető személyiségeivel, és tárgyalásokat folytatott a két ország közötti ipari kapcsolatok szélesítéséről és fejlesztéséről. A vezető francia iparvállalatokkal folytatott megbeszélései során találkozott a Francia Szénbányászati Trösztt, a CGE-Citalcatel, a Bechiney, a Gaz de France, a Francia Légügyi Főigazgatóság, a Total, az Általános Geofizikai Társaság, a Matra Nagykonszern vezetőivel és több, kiterjedt magyarországi kapcsolattal rendelkező francia ipari szakcéggel.

A tárgyalásokon megállapították, hogy a francia—magyar ipari kapcsolatok az elmúlt időszakban *jelentősen fejlődtek*, és figyelembe véve az országaink közötti kedvező politikai és gazdasági légkört, a jövőben a kölcsönös érdekek alapján *továbbfejleszthetők*.

(MTI)

Egy hét a világgazdaságban

Dollár és arany

Az elmúlt héten viszonylag nyugodtak voltak a nemzetközi pénzpiacok. A dollár ismét erősödött valamelyest, a legfontosabb nyugati valutákkal szemben. A hét második felében egy dollár 1,21 angol fonttal, 3,16 nyugatnémet márkával, 9,62 francia frankkal, 22,20 osztrák schillinggel és 2,66 svájci frankkal volt egyenlő. Az árizmosodásával párhuzamosan csökkent az arany ára, egy unciát 313 dollár körül jegyeztek a hét második felében.

A valutapiacon tevékenykedők arra következtetnek, hogy a kamatok továbbra *is magasak maradnak* az Egyesült Államokban, ennélfogva a dollár nemzetközi pozíciója erős marad. A dollár újabb diadalával párhuzamosan tette közzé Reagan az amerikai államadósságok adatait. Szavai szerint a teljes összeg 2000 milliárd dollárt tesz ki. Az elnöki nyilatkozat szerint az adósság kamatai évente 150 milliárd dollárt tesznek ki, vagyis ennyit kell a költségvetésből kifizetni úgy, hogy a tartozás még egy centtel sem csökken.

Hosszú idő óta először nyugodt légkörben ülést tartott a Kőolajexportáló Országok Szervezete piacfelügyelő bizottsága. A testület büszkén állapíthatta meg, hogy minden korábbi kétkedéssel szemben, a tagok igenis képesek az önmérséklésre és meglepően fegyelmezetten tartottak be az első negyedévben az elhatározott közös 16 millió hordós napi kitermelési plafont. Sokan már arról beszélnek, hogy az OPEC ismét „megtalálta önmagát" és a nyersolaj ára tartósan stabilizálódni fog. Ezen vélemény képviselői rámutathatnak arra, hogy a szabad piaci árak az elmúlt két és fél hónapban mintegy 15 százalékkal tényleg nőttek és elérik vagy erőteljesen megközelítik a deklaráltakat. Mások viszont a jelenlegi helyzetben továbbra is az árcsökkenést kiváltó tényezőket tartják fontosabbnak. A párizsi székhelyű Nemzetközi Energiaügynökség statisztikája szerint például a fejlett tőkés országok olajfogyasztása 1984 utolsó három hónapjában 2,3 százalékkal maradt el az egy évvel korábbi szinttől és az idei első negyedév ugyancsak 2 százalékos csökkenést hozott. A kemény tél ellenére tehát — így a szervezet — szó sincs a kereslet növekedéséről.

Az is kétséges, meddig tart az OPEC-tagok türelme, meddig képesek a kitermelést visszafogni. Befolyásolhatja döntésüket, hogy az OPEC-en kívüli termelés a jelek szerint mérsékelten nő, így a szervezet tagállamai logikusan gondolhatnak arra, hogy visszafogottságuk csak azt segíti elő, hogy az új igényeket nem ők, hanem mások elégítik ki. Ami az első negyedévi *áremelkedést* illeti, abban kétségtelenül olyan tényezők is szerepet játszottak, melyek a második negyedben biztosan nem ismétlődnek meg. Köztudott például, hogy a brit bányászsztrájk következtében az angol erőművek naponta félmillió hordóval több nyersolajat igényeltek, mint normális körülmények között.

A nyugat-európai piacon a kínálatot csökkentette, hogy egyes OPEC-en kívüli termelők a rendkívüli időjárás körülményei között a megszokottnál kisebb mennyiségekkel tudtak csak jelentkezni. Nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy az északi feltekén „kezd sütni a nap" és a kereslet így eleve szezonálisan is csökken.

G. Gy. — Sz. P.

Megkérdeztük

Komputerszolgáltatások

Egyre több magánost és közületet érint a kérdés: hogyan és miyen szempontok szerint változik a komputerszolgáltatások ára? Az illetékes válaszát az alábbiakban közöljük:

A számítástechnikai szolgáltatások árképzését megkönnyítő folyamat végére került pont a Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Árhivatal 2/1985 (IV. 20.) számú rendeletével, amely hatályon kívül helyezi e tevékenység árképzéséről és árvetéskészítéséről korábban hozott rendeleteket.

A számítástechnikai szolgáltatások azt megelőzően meglehetősen normatív árképzésének könnyítésére első ízben 1981-ben került sor, amikor is olyan rendelet született, amely szerint az iránydíjakat alkalmazva már nem kellett árvetést készíteni. A három számítástechnikai alaptevékenység — az adatrögzítés, a gépi futtatás és a szoftverkészítés közül az utóbbi, szellemi munka elszámolásakor lehetett 115 forintos óradíjjal kalkulálni. Az Árhivatal 1983-ban hozott árképzési rendelete viszont már azt is tükrözte, hogy e szellemi tevékenységet nehezen lehet „óriásítani", ezért úgy intézkedett, hogy a szerződő felek e tekintetben szabadon állapodhatnak meg.

A gazdaságirányítás továbbfejlesztése kapcsán tavaly év végén az árképzésről és árszabályozásról hozott miniszertanácsi és árhivatali rendeletek már kifejezték azt a szándékot is, hogy minden olyan területen, ahol csak lehetséges, szabadítsák fel a tevékenységeket az árvetéskészítés kötelezettsége alól.

A szakemberek megítélése szerint a számítógépes futtatás és az adatrögzítés területén is kialakult ma már olyan erős piac, amely képes önmagát szabályozni s így lehetővé tenni e két számítástechnikai tevékenység esetében is az árképzési és árvetéskészítési kötöttségek feloldását.

Az iránydíjjegyzékek sem veszítették az érvényüket, csupán ezeket a jövőben *tájékoztató* és nem *kötelező* jelleggel kell majd alkalmazni.

A hozzáadottérték-adó kalandjai

A határon kifizetik

A Heti Világgazdaság interjújában egy volt országgyűlési képviselő panaszolja, hogy visszhang nélkül maradt a „mehrwertsteuer" visszatérítések állami begyűjtésére és érvényesítésére még 1972-ben tett javaslata. Becslése szerint az ország így évente mintegy 6-7 millió DM-nek megfelelő devizabevételtől esik el. (Mellesleg, összesen ennyivel olcsóbban vásárolhatnának azok, akik csak a turistaellátmányból költekezhetnek külföldön.)

A mehrwertsteuer a nyugati országokban használatos hozzáadottérték-adó, forgalmi adó típusú *állami bevételi forrás*. A kiskereskedelmi ár átlagosan 15 százalékát kitevő összeget adópolitikai megfontolásokból — amennyiben a vásárolt árucikket „kiléptetik" az országból, s ezt a vámhivatal pecsétjével igazolják —, a külföldi állampolgároknak *visszatérítik*.

Belőle élnek

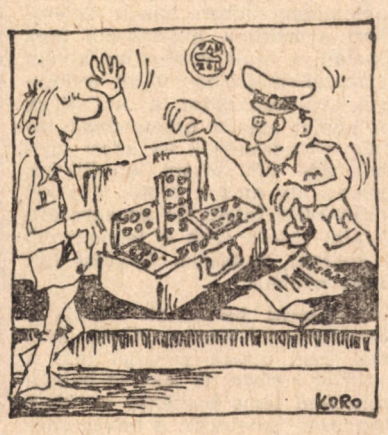
Már mintegy három éve működik Magyarországon — a Centrum Luxus Áruház üzemeltetésében — a nyugat-német Quelle áruházlánc irodája. Itt katalógusból választható ki a Quelle kínálatában szereplő bármely cikk, majd a megrendelést követően mintegy hat hét múlva át is vehető. Igaz ugyan, hogy az irodában csak devizaszámla birtokában lehet vásárolni, ám meglehetősen kézenfekvő gondolat lenne, hogy ez az iroda érvényesítse azok mehrwertsteuer-visszatérítési igényeit, akik csak háromévente utazhatván, eddig veszendőbe hagyták menni a pénzüket. *Wágner Jánosnét*, az iroda vezetőjét kérdeztük:

— Ennek jogszabályi akadályai vannak. A visszatérített összeget ugyanis csak devizaszámlára lehetne átutaltatni, ilyen azonban e címen nem nyitható.

— ...s így ez a deviza elvész az ország számára is. Mi a helyzet azonban a devizaszámlás kuncsaftjainkkal?

— A mehrwetsteuert ők sem kapják vissza, ebből fedezzük ugyanis a szállítási és a biztosítási díjat, illetve az irodánk fenntartási költségeit.

— Annak, aki rendszeresen utazik és külföldön is vásárolhat, nem tűnik valami csábítónak.

— Ez nem így van, ugyanis mi a (mindenkor érvényes árfolyammal átszámolt) katalógus áron értékesítjük a Quelle-cikkeket, míg annál, aki utasforgalomban hozza be az árut, a vámkivetés alapja a jóval borsosabb belföldi forgalmi érték. Mindjárt mondok egy példát: a 60-80 ezer forintra értékelt Grundig tévét mi 42 ezer forintnak megfelelő devizáért adjuk el.

Aki Quelle-irodában vásárol, katalógus alapján, tartós fogyasztási cikket, élvezheti a Magyarországon szokásos 12 havi jótállást is, amit egyébként külföldön a Quelle nem minden cikk esetében vállal.

— Bizonyára nem véletlenül említette pont a tévét. Milyen cikkek vezetnek az eladott termékek listáján?

— A legtöbben tartós használati cikkeket, szórakoztató elektronikai termékeket vásárolnak nálunk. A listavezető valóban a tévé, majd a videó és a személyi számítógép.

— Ezekre mellesleg többnyire az átlagosnál is nagyobb a mehrwertsteuer, s így a visszatérítés is. Mekkora forgalmat bonyolítanak le?

— A három év alatt eddig körülbelül 6500 vásárlónk volt, s tavaly 4 millió márkás forgalmat sikerült elérnünk.

Itt hívjuk fel olvasóink figyelmét arra, hogy ezer schilling feletti vásárlás esetén, ha a turista kifejezetten e célra kiállított számlát mutat be, Nickelsdorfnál a határon az ÖAMTC közreműködésével létrehozott bankfiókban minden teketória nélkül visszafizetik a mehrwertsteuert. Mégpedig tetszőlegesen megválasztott konvertibilis valutában, mindössze 40 schillinges kezelési költséget számolnak fel. Egyébként hasonlóképpen járnak el a többi — például az osztrák—NSZK — határállomásokon is. A fejlett tőkés országokban mindez általános gyakorlat, munkatársunk nemrég Svédországban a repülőtéren találkozott e szolgáltatással.

Tiszta pénz

Persze ezekben az országokban a hozzáadott értékadót korántsem szívességből fizetik vissza, sokkal inkább azért, mert jó korán *felismerték a bevásárló turizmus hasznát és jelentőségét*. Mindezt a hazai utazónak is tudni érdemes, mert a mehrwertsteuer-papírok begyűjtéséből és érvényesítéséből származó visszatérítés — tiszta haszon számára is.

G. K. K.

MI HOL OLCSÓBB?

Bútor, evőeszköz, lemezjátszó

A BÁV 55-ÖS SZÁMÚ BOLTJÁBAN (Bp. VIII., Népszínház u. 11—13.) május 8-tól egyes férfi cipők 25-30, különféle női szandálok 30 és női utcai papucsok 40 százalékkal olcsóbban kaphatók, amíg a készlet tart.

A CENTRUM HÉTFŐ akció keretén belül a Csepel Áruház üveg- és porcelánárukat, a Kálvin téri Áruház lakásvilágítási cikkeket, a Corvin Áruház férfi kötöttárukat, a Lottó Áruház ágyneműket, a Budai Lottó Áruház pedig egyes bútorokat kínál a vásárlóknak 20 százalékos árengedménnyel — tőkés import kivételével. A Kőbányai Áruházban férfi ingeket, Dabason a Mini Centrumban gyermek pulóvereket és kardigánokat, az Otthon Áruházban egyes takarókat árusítanak olcsóbban. A Divatcsarnok konyhaszekrényeket, gyermek pólókat (import kivételével), a Luxus Áruház egyes női szandálokat, a Verseny Áruház egyes belföldi férfi kötöttárukat, a Csillag Áruház egyes bakfis és női kabátokat kínál a vásárlóknak engedményes áron. A Textilház egyes maradék méterárukat, az Ujpesti Centrum Áruház egyes női táskákat 150 forinttól 970 forintig, az Obudai Áruház női pamutpólókat 195-től 220-ig, az Úttörő Áruház egyes bakfis ruhákat és szoknyákat, a Centrum Compack Raktáráruház pedig WG 250-603 típusú 10 literes gázbojlert árusít olcsóbban.

A VASEDÉNY kijelölt szaküzleteiben azok, akik ebben az évben kötöttek, illetve kötnek házasságot és 35 éven aluliak, amennyiben 100 forinton felüli összegért vásárolnak lakás- és konyhafelszerelési cikkeket, háztartási kisgépeket, evőeszközöket, porcelán-, kerámia- és műanyagárukat — tőkés import, illetve tartós fogyasztási cikkek kivételével —, azok 20 százalékos engedményt kapnak.

AZ ALKALMI a József körút 36. és a Mártírok útja 31. szám alatti boltjában női nyári ruhákat és szoknyákat kínál 160 forinttól, valamint férfi pamut pólókat 246 forint helyett 156 forintért, amíg a készlet tart.

A FEHÉRVÁR ÁRUHÁZ híradástechnikai osztályán a következő cikkeknek mérsékelték az árát: RMS 451 típusú magnetofonét 5910 forintról 4680-ra, az MK 29-es magnetofonét 2990-ről 2350-re, és a Moderato lemezjátszóét 7200-ról 5900-ra, amíg a készlet tart.

Az Állami Fejlesztési Bank kötvényárfolyamai

Érvényben: 1985. május 6-tól

A kötvény megnevezése	Éves kamatozás százalékban	A kamatfizetés időpontja	Lejárati idő	A kibocsátás összege mFt	Árfolyam a névérték százalékában VÉTEL*	ELADÁS	Változás az előző héthez képest
GAZDALKODÓ SZERVEZETEK ÁLTAL VÁSÁROLHATÓ KÖTVÉNYEK:							
COMPORGAN	14—15	III. 31.	1989—93.	100	bizományba	100,0	—
SZÜV	15	X. 15.	1990.	55	bizományba	n. k.	—
MKB-Vörös Csillag MGTSZ	12	XII. 10.	1991.	180	bizományba	100,0	—
Szegedi ált. telefon	11,5	III. 31.	1998.	27	bizományba	100,0	—
ÁFB—OKGT gáz	11,5	III. 31.	1993.	400	bizományba	95,0	—
Építőipari Innov. Alap	11,25	XII. 20.	1990.	50	bizományba	n. k.	—
AGRIT	13	VI. 30.	1992.	100	—	100,0	—
MAGANSZEMÉLYEK ÁLTAL VÁSÁROLHATÓ KÖTVÉNYEK:							
Pest m. Iparcikk Ker. V.	11	III. 31.	1991.	20	100,0	102,0	—
SKÁLA	11	V. 31.	1991.	136	110,5	112,5	—
PIÉRT	11	VI. 30.	1991.	50	103,5	107,5	—2
Somogy Ker. V.	11	VII. 1.	1991.	25	106,5	108,5	—
Borsod Iparcikk Ker. V.	11	IX. 1.	1988.	30	106,5	108,5	—
KONZUM Áruház V.	11	IX. 30.	1991.	30	106,5	108,5	+1
Pest m. Ruházati Ker. V.	11	XI. 20.	1991.	20	104,0	106,0	—
Győr-Sopron m. Ruházati Ker. V.	11	XI. 20.	1991.	15	103,0	105,0	—
AMFORA Ker. V.	11	XI. 30.	1991.	30	102,0	104,0	—0,5
PANNONKER	11	XII. 10.	1991.	15	103,0	105,0	—
Bp. Harisnyagyár	11	XII. 10.	1991.	40	103,0	105,0	—
DOMUS	11	XII. 10.	1990.	20	101,5	103,0	—1
CENTRUM Áruház Vállalat	11	XII. 15.	1991.	50	103,0	105,0	—
Fehérvár Áruház	11	XII. 17.	1990.	30	102,0	104,0	—
Alföldi TÜZÉP	11	XII. 18.	1989.	39	100,0	102,0	—2
Szolnoki Városi Tanács	11	XII. 20.	1992.	6,3	102,0	104,0	—
ARRABONA	11	I. 15.	1992.	20	102,0	104,0	—
Vásárosnaményi gázkötvény	11	III. 1.	1992.	10	100,0	102,0	—
DÉLKER	11	III. 20.	1991.	40	98,0	100,0	—
PIÉRT—II.	11	IV. 11.	1992.	50	98,0	100,0	—
METEOR Ruházati Ker. V. Debrecen	11	IV. 15.	1992.	15	100,0	101,0	—
Szentendre Városi Tanács	11	IV. 20.	1991.	7,2	100,0	101,0	—
Császári MGTSZ	10	III. 15.	1992.	15	94,0	96,0	—
KUNÉP	10	VII. 1.	1989.	30	100,5	102,5	+0,5
Nagyrédei MGTSZ	9	III. 1.	1988.	10	93,0	95,0	—
Lakossági gázkötvény	7,5—9		1992.	79	82—88,0	84—	—
Kommunális kötvények	5,5—7		1988—89.	32	89—99,0	90,0 91—101,0	—

* A vételi áron a bank a kötvényeket megvásárolja.

Tévénapló

Amikor a hűtlenség árulás

Kétszer is jó volt látni

A hattyú halála, *Szántó Erika* filmje, amelyet *Örkény István* novelláinak felhasználásával írt és rendezett, tavaly már szerepelt a Veszprémi Tévétalálkozó programján, ahol a film ősbemutatóját tartották. Jó volt tudni, hogy biztosan láthatjuk majd mégegyszer, amikor képernyőre kerül. Pedig története tragikus, és az ember — bizonyára lelki önvédelemből — még az igazán jó filmeket sem nézi meg újra, ha azok lehangolják. Az is igaz viszont, hogy a televízió nem kényezteti el nézőit azzal a színvonallal, amellyel *A hattyú halála*, és az *élmény* egy bizonyos ponton túl széttöri a mentálhigiénés megfontolásokat.

A film előtörténetéről még annyit, hogy szerepelt a *Monte Carlo-i* tévés fesztiválon, minden különösebb feltűnés nélkül. Ami azért érdekes, mert a nemzetközi tévéfesztiválok színvonaláról nem sok jót hallani, az idei Monte Carlo-i pedig állítólag éppen olyan volt, mint a többi. A hattyú halála vagy nem tetszett a zsürinek, vagy nem is értették meg a tragédiát, amely a sajátos magyar történelmi félmúltba ágyazódik.

Nekünk is akad dolgunk. Át kell állítani tudatunk vágányait, hogy közeledni tudjunk abban a másik korban, ami pedig a történelem léptéke szerint nagyon közel van, harminc-negyven esztendeje. Az események oknyomozó elemzésén talán túl vagyunk, különben sem nehéz a *miérteket* és *hogyanokat* megjegyezni, amíg puszta közlésről van szó.

De ha csak ennyi nyoma maradna a közelmúltnak, gépemberekké változnánk. Vagy legalábbis olyan megnyerően mosolygó képregény-figurákká, akiknek felesleges gondot nem okoz a maguk múltja sem — hát még az elődöké —, s akik tudják, nincs okosabb, mint energiáikat a lehető legjobb lét elérésére mozgósítani. Nekik, ezeknek a derűs, életvidám, szabadidőprogramos kortársaknak szívesen kedves a világtelevízió (bár erőlködését mind feleslegesebbé teszi a videókazetta-választék) —, A hattyú halála-féle filmek illetlenségszámba mennek.

Mivel múltról szólnak ugyan, de beleférkőznek ki-ki jelenébe is. Ugyanis a *mikéntek* és *hogyanok* bonyolultsága nem a történelemkönyvekben, hanem az *emberi sorsokban* mutatkozik meg igazán, a múlt *átélhetővé* abban a metamorfózisban válik, amelynek varázseszköze a *művészet*. A képlet igazán egyszerűnek tűnik; ábrázoltassék az adott korból egy hétköznapi konfliktus, jelenjenek meg a hősök, akikkel *azonosulni* lehet. De az egyszerű képlet mégis csak a legnagyobb alkotókat szolgálja. *Örkény Istvánt* például.

A hattyú halálának témája a *döntések felelőssége*. Örök kérdés, csak éppen a *súlya* más a változó korban. A sikeres balettáncosnő férje börtönbe kerül, a táncosnő karrierjét a neves énekeskolléga hozza helyre, akinek kedvéért a nő elválik fogoly férjétől. De az új férfit is elhagyja, amikor külföldre kéne követnie, otthon hagyott kisfiáért. Csakhogy a gyereknek hivatása miatt nem lehet igazi anyja. Amikor a kisfiút elviszi egy végzetes agyhártyagyulladás, az asszony világa felrobban és maga alá temeti őt magát is. Az iszonyat, amit a gyermek oktalan elvesztése okoz, visszamenőleg is *újraminősíti a korábbi döntéseket*. Immár elfogadhatatlan az a könnyedség, amely javíthatatlan *játékossággal* magyarázza a megalkuvást, a terhek elhárítását. A valósággal, hogy morálisan megsemmisülve, csupán a napról napra való túlélésért folytassa a létezést, a hősnő nem képes már megalkudi, öngyilkos lesz.

Aki képes volt a *kisebb kompromisszumokra*, az miért nem képes erre a *nagyobbra?* — kérdezhetnénk jelenkori logikánkkal. Csakhogy *Janicsári Júlia* konfliktusai abban a korban történtek, amikor a magánélet döntései szükségképpen társadalmi, politikai mélységekig gyűrűztek, amikor a hűtlen asszony *áruló* más országba menekülve *szökevény*, sőt *dezertőr*, és amikor nem csupán saját világa inog meg, de körülötte a *világ rendje* is.

Az erkölcsi devalválódást pedig akkor is nehéz elviselni, ha nem a legsúlyosabb kategóriákat érinti, ha részleges, s ha közben nem válik érzékelhetővé az emberre telepedő történelem is.

A hattyú halála című film Örkényhez méltóan ábrázolja a bonyolult kornak ezt a sajátos metszetét. Az a véletlen, hogy akad egy olyan magyar színésznő, aki egyben profi balett-táncos, szükségszerűen jelentéktelenedik *Esztergályos Cecília* alakításában. Ennek a körülménynek szinte nincs fontossága, amikor a *színészi jelenlét ilyen fokú intenzitása* sugárzik a filmről. Mellette a nagyszerű *Kállai Ferenc*, *Törőcsik Mari*, *Andorai Péter*, *Tábori Nóra*, de *Tolnay Klári*, *Szakács Eszter*, *Bánki Zsuzsa*, *Igó Éva*, *Végvári Tamás*, *Bubik István* és az összes közreműködő dícsérhető, *pontosak* és *szuggesztívak* voltak mindahányan. No és *Henrik Borowski (Kenderessy Tibor* hangjával)! Mindentudó és mindent megértő, szikár, öreg arca, féltő és fájdalmas tekintete *elfelejthetetlen*.

A színészek kiválasztásáért és a színészvezetésért dicsérhetnénk a rendezőt, Szántó Erikát, ha ezzel nem ugyanaz lenne a helyzet, mint Esztergályos Cecília balett-tudásával. Természetes a kiváló színészvezetés, ha maga a film is *magas színvonalú*, profi munka, sok olyan pillanattal, amiért érdemes nemcsak kétszer megnézni, de *felidézni* is.

Virág F. Éva

Tatay Sándor közvetlensége

Örülök, hogy a hetvenöt esztendős *Tatay Sándor* köszöntésében a televízió megelőzött; kétszer is láthattuk s mindenki meggyőződhetett arról a jóízű mesélőkedvről és rusztikus stílusról, ami az író sajátja, és amitől az embernek nyomban jókedve lesz, ha a társaságában van. De azért nem állhatom meg, hogy egy bekezdés erejéig ne idézzem őt magát — a *Meglepetések könyvét* —, amelyben szülőfalujára emlékszik vissza, és amelyen ez a vonzerő ugyancsak átsüt: *„Az erdő-mező vadjainak igazi kérlelhetetlen ellensége Steiner volt, a fűszeres és Piacsek, a gyógyszerész. Steiner hórihorgas ember volt, Piacsek kicsi, kerek fejű. Ha Steiner célzott, Piacsek átsétálhatott a puskája alatt. Ha ők megjelentek, bukfenceztek a nyulak, és vérükkel befestették a havat télen, ősszel a homokot, zuhantak a szárnyasok . . .”*

Bakonytamási gyermekkorának egy motívuma ez, s noha az író később bejárta Európát — meghozzá fiatalon és gyalogszerrel —, s volt budapesti (angyalföldi) lakos, gyári munkás és tisztviselő, az erdős, hegyes bakonyi táj ismét csak visszahívta, és a személyes vonzódás (meg házassága) jogán megint csak dunántúli lakos lett, korábban mint turistaház-vezető, most mint tavasztól őszig ott tartózkodó badacsonyi lakos — egyszerre szíva fel a vidék mindennapi életének meg a sokfelől jött keveréklakosság nyelvének, hagyományainak jó ízeit.

Mi mindenből táplálkozik az írói stílus! Családi ágon luteránus papok leszármazottja, a tágabb *írói* famíliából pedig a mikszáthi—móriczi—Móra Ferenc-i mesélőkedvet kapta örökül — ebből alakult ki az a kissé megemelt balladás elbeszélő hang, amely írásainak sajátja, és ami a tévéinterjún is átsütött. Ebben a stílusban fogantak legnagyobb regényvállalkozásai, például a *Simeon család* öt kötete, és így lehetséges, hogy a könyveiből készült filmek, a *Puskák és galambok*, *a Ház* a *sziklák alatt* nem egyszerűen mozidarabok, hanem filmköltemények — utóbbinek sikere világraszóló: *nagydíjat* nyert San Franciscóban.

Az ifjúság emlékei vonulnak be tehát írásaiba is; innét talán, hogy olyan szívesen ír fiataloknak, és hogy az ifjúság oly szívesen forgatja könyveit — tessék csak megnézni a gyerekszobák polcait! *Emberi közvetlenségét*, amely a személyes érintkezésben oly erősen megragad, maradék nélkül át tudja tenni írásaiba: ritka adomány.

Kívánjuk, hogy része legyen benne még sokáig.

Lukácsy András

Fiatal kórusok vetélkedése

A szakmunkásképző intézetek kórusainak országos találkozóját rendezték meg szombaton, a szombathelyi művelődési és sportházban. A találkozón tizenhárom énekkar: Vas megyei dalosok, valamint a bajai, a gödöllői, a karcagi, a nyíregyházi, a pécsi, a székesfehérvári, a szolnoki, az újfehértói szakközépiskolák és szakmunkásképző intézetek kórusai vettek részt és bizonyították felkészültségüket. Hangversenyükön egyebek között Bartók-, Kodály-, Karai-, Bárdos- és Mozart-műveket szólaltattak meg, de szerepeltek a műsoron magyar népdalcsokrok, régi magyar és francia dalok, és amerikai munkásdalok is.

Az Éneklő Ifjúság elnevezésű tavaszi koncertsorozat Csongrád megyei záróeseményeként szombaton negyven kórus részvételével tartottak díszhangversenyt a szegedi sportcsarnokban.

(MTI)

Rádiójegyzet

Dán Róbert fölfedezése

Az emberi gondolkodás fordulói

A tizenhatodik századi erdélyi vallásszabadság irodalmunkból is jól ismert. *János Zsigmond* fejedelem hirdette meg, 1568-ban. A vallásszabadság gondolatának elsősége a miénk, magyaroké. A korabeli Európa leghaladóbb országaiban is később mondták ki ezt az alapvető emberi törvényt.

Történelmi üzenetét máig újragondolják drámaírók, prózaírók és költők. Az eszmék születésének körülményeit, útját, a gondolkodás fordulóit, a reformáció antidogmatikus hatását fejlődésünkre alaposan feltárták eddig is a tudósok. Nem hittük volna, hogy *Dán Róbert* egyetemi tanár új vallást fedez föl, hogy *gyökeresen fontos új eredményekkel egészíti ki* az antidogmatikus gondolkodás történetét.

Vagyis, ehhez, az antidogmatikus gondolkodáshoz tartozik az is: sose higgyük, hogy valamit, legyen az korszak, eszme, természeti jelenség stb. már teljesen ismerünk, hogy már nem lehet újdonsággal járulni a meglevőhöz. Ezt az önhittséget a kutatás, a gondolkodás mindig meg fogja csúfolni.

Arról azonban már kevesebbet tudtunk, hogy a „négy bevett vallás” — katolikus, lutheránus, kálvinista és unitárius —, amelyre szabadság vonatkozott, *Bethlen Gábor* fölléptéig dogmarendszerré merevedett. Erről már Dán Róbert beszélt, a Kossuthon pénztek este fél tízkor kezdődött — *sajnos rövid!* — műsorban, a fölfedezését ismertetve.

A korabeli „újdogmatizmus”-ból keresett kiutat *Pécsi Simon*, Bethlen szűcs fiúból lett kancellárja, s ezért kérte (1621-ben) egy nürnbergi barátjától *Martin Seidel* Eredete és alapja a keresztény vallásnak című könyvét, amely meg is érkezett Erdélybe. Csakhát a címzett Pécsi Simont Bethlen Gábor közben elfogatta. A könyvnek is nyoma veszett. A levelek maradtak fenn, belőlük értesült Dán Róbert a könyvről, de nem remélte, hogy valaha is rábukkan.

Rábukkant. Hamburgban, egy tizennyolcadik századi könyvbarát gyűjteményében. Csak sejteni lehet, hogy a kívülről talán szerencsének látszó *rábukkanás* mögött mennyi munka van. Hány meg hány éjszaka, mennyire aprólékos kutatás készítette elő, hogy a szerencse megtörténhessen. A mi cserencsénk.

Mik voltak Martin Seidel nézetei? Miért volt rájuk kíváncsi, a korabeli filozófiai irányzatokat jól ismerő Pécsi Simon?

Seidel az egész Bibliából lényegében, csak Isten létét és a dekalógust, a tízparancsolatot fogadta el. A tízparancsolat (lex naturalis, természettörvény) alapján és Isten létének elfogadása mellett az ember minden továbbiban erkölcsi parancsok szerint rendezi be életét. Ez az elgondolás megoldást nyújtott számos olyan kérdésre, amit más filozófiai vagy teológiai irányzatok nem adtak meg: ha ezeket a törvényeket érvényesíteni tudjuk a társadalomban, akkor az a társadalom boldogan él. Tisztelve egymást és mindazt, amit az emberiség addig létrehozott, fel lehet építeni egy olyan társadalmat, amelyben mindenki előtt megnyílhat az út a további fejlődéshez. (Gondoljunk Pécsi Simon emelkedésére, ahogy ő is bizonyára gondolt erre.)

Seidel nézeteinek újdonsága abban áll, hogy a lex naturalis, a természettörvény elasztikusan is kezelhető. *Nem merev dogma.* Például a szombat és vasárnap, vagyis *a hétvége* kérdése... A természet törvénye, hogy a munka után legyen pihenő nap. Hogy az a szombat vagy a vasárnap — mindegy. Seidel a természet rendjét vetíti át a társadalomra. A teljes egyenlőség alapján áll. Ne ölj, ne lopj stb. szólít fel a tízparancsolat. Szinte korlátlan morális előírások ezek. *De ez a gondolatrendszer mindenki számára elérhető, csak morális emelkedés kell hozzá.* Nincs szükség tehát papokra, egyházra, adókra...

E világnézet teszi a vallásfilozófia és a filozófia közt álló Martin Seidel alakját igen fontossá. Várjuk a könyvét.

Zelei Miklós

Gyepűtiprás Sótonyban

A hegy ünnepe

A hegyet ünnepelni kell. Még akkor is, ha testébe már belevájtunk és kincseit mohón kiraboltuk, ha fáit kidöntöttük, szikláit messzire hordtuk, ha termő gyümölcseit fölettük és nedüit magunkba döntöttük; a hegy ünnepét — amíg csak látszik belőle valami — évente legalább egyszer, üljük meg.

— Mi kérem már 130-ik éve ünnepeljük a hegyet — minden május első szombatján, itt *Sótonyban*, Vas megyében, Sárvártól nem messze — mondja a 820 lelkes kis község tanácsi intézményének a vezetője. A szőlősgazdák, lehetnek vagy százan, kora reggel összegyűlnek a templomban, és meghallgatják a misét.

— *A hegy ünnepéről?*

— Nem tudom, mert még egyszer sem voltam ott. Különben is, ilyenkor leginkább csak a *férfiaknak* miséznek. A mise után aztán gyűlést tartanak — a legelső borospincénél. Ellenőrzik, a gazda a saját területén belül maradt-e, a szomszéd szőlőskertből nem rabolt-e földdarabot. Sótonyban rengeteg a pince, úgyhogy mire az utolsó gazdát is ellenőrzik, éjszaka lesz.

A gyepűtiprás, gyepűjárás *határjárást* jelent. A középkorban olyan gazdasági, közigazgatási és jogi hagyományokon alapuló eljárás volt, amelynek során a falu földterületeinek végpontjait kijelölték, gondoskodtak a védelmükről, s rendszeresen megújították. Az udvarok, a szálláskertek, a veteményesek és a szőlőskertek körülkerítésére természetes és mesterséges gyepűjeleket használtak. A gyepűkerítés lehetett például eleven sövény vagy akár tüskével megrakott árokpart is. A szőlőshegy határának gondozására — a hegytörvények alapján — a hegyközségi elöljárók a tavaszi és őszi gyepűjáráskor felügyeltek. A gyepűtiprás gazdasági és jogi szerepe azonban — különösen a telekkönyvezés bevezetése után — a 19. századra háttérbe szorult. A 20. század elején még *Nyugat-Magyarországon* és *Székelyföld* több helyén volt ismeretes, ahol a korábbi hagyományokat is felújították.

— Nem, dehogy, hová gondol — mondja a tanácsi intézmény vezetője —, mi nem ássuk földbe a férfiakat, és nem vesszőzzük meg őket képletesen, hogy haláluk emlékezzenek a határ nevezetes pontjára. A sótonyi férfiak *csak mogyorópálcát kapnak*, amire aztán fölrovátkázhatják, hány pincébe jutottak el, s hány pohár jó bort hörpintettek fel. Sótonyban minden családban akad legalább egy szőlősgazda. De a gyepűtiprásra a szomszédos községekből is eljönnek. Látogatásával még a burgenlandi tartomány főnöke is megtisztel bennünket minden évben.

— *Milyen tavaszváró, termékenységet adó szokásokat elevenítenek föl a gyepűtipráskor? Elmennek-e a határ szentelt helyeihez, keresztekhez, megszentelik-e a búzát?*

— Nálunk a férfiak a pincékbe mennek. Az első pincében még ott tolong mind a száz. Tisztára olyan, akár egy búcsú. S amíg a férfiak hörpintgetnek, addig az asszonyok gulyást és halászlevet, fasirtot, sülthúst meg sajtos tésztákat esznek az asztalokra.

Sótonyban, szombaton, hét hegylánc közel ezer pincéjében, mámorosan és duhajon, ebben az évben is *megünnepelték a hegyet.*

Scipiades

A SZÁMALK és az SZKI józanul mérlegel

Szoftververseny

A kisvállalkozásnak nem kifizetődő – A gmk többletterhei az exportnak sem előnyösek

Nemrég egy cikkünkben egy tekintélyes hazai szoftverház, a Comporgan igazgatója felpanaszolta, hogy legjobb exportprogramozói a gmk-ban megkereshető két-háromszoros jövedelem kedvéért tucatjával fordítottak hátat a cégnek. A kép teljességéhez azonban hozzátartozik, hogy külföldre dolgozó hazai szoftverkészítő vállalat több is akad, ám másutt nem okozott ekkora megrázkódtatást a kisvállalkozások megjelenése.

A Számítástechnikai Koordinációs Intézet (SZKI) például évente 80—90 millió forintért exportál programokat, de a Számítástechnikai Alkalmazási Vállalat (SZÁMALK) közel kétmilliárdos forgalmából tekintélyes hányadot képez az 1,2 millió nyugatnémet márkás szellemi és programexport. Egyik cégnél sem tagadják persze, hogy a kisszervezetek megjelenése valóban *kihívást* teremtett, amelyre a legrosszabb reakció volt, ha megpróbáltak valami módon *fellépni* ellenük. A jelek szerint az SZKI-nél és leányvállalatainál, illetve a SZÁMALK-nál a gmk-k *nagyobb rugalmasságát* eddig még sikerült kiaknázni, ahol azonban nem próbáltak meg együttélni a kisebb versenytársakkal, ott egyhamar elkérték a munkakönyvüket a programozók.

Megfizethetik

A számítógépprogram ugyanis *különleges áru*. Kereslete szinte a recesszió éveiben sem csökkent, sőt, a szakemberek még ma is egyenesen „szoftverkrízisről" beszélnek, ami alatt a rohamosan olcsóbbodó s ezért mind szélesebb körben terjedő számítógépek szoftverétvágyának a növekedését s ennek kapcsán a programok relatív *felértékelődését* értik. Így azután ha egy programozónak külföldön már sikerült magát meg-, és elismertetnie, nem kell attól tartania, hogyha gmk-t alapít, munka nélkül marad.

Csakhogy ily módon meglehetősen rossz árfolyamon árulhatja termékét, ugyanis nem lévén kellő tőkéje, gmk-ban csak a kisebb haszonnal kecsegtető órabéres szerződésekre gondolhat. Az állami szoftverház *kockáztathat*, esetleg évekig megrendelés nélkül is fejlesztheti programot, márpedig a késztermékeladás jóval busásabb hasznot hoz. Az SZKI Számítástechnikai és Informatikai Leányvállalatának, az SCIL-nek az 1984-es 90 millió forintos exportárbevételéből például 24—26 milliója származott az effajta késztermék-értékesítésből.

Vagy itt van például a SOFTORG-programcsomag. E hét részből álló rendszert 1980 óta — mintegy 10—10 programozóval — közösen fejleszti a SZÁMALK és az SZKI. Ma Nyugat-Európában sem találni hasonló nagyságrendű programfejlesztést, s ha elkészül a szakemberek szerint a befektetett összegnek legalább a kétszeresét hozza majd.

Nem kétséges, hogy a komplett projektek, késztermékek eladásával elérhető nagyobb bevétel népgazdasági mércével mérve jóval kívánatosabb, minthogy a programozók lényegében szellemi bérmunkával kötyavetyéljék el a tehetségüket. Ugyanakkor egyetlen rátermett, saját értékének tudatában levő programozótól sem várható el, hogy altruista megfontolásokból lemondjon a tekintélyesebb jövedelemről.

Ám a mai bérszabályozás keretei között *még mindig kevés* a vállalat lehetősége, hogy a kimagaslóan jól jövedelmező, devizát hozó programozói munkát akárcsak megközelítőleg is arányosan elismerje a dolgozói jövedelmében.

Jogvédelemben

De ez azért nem is lehetetlen feladat. Az SZKI leányvállalata, a 120 fős SCIL dolgozóinak például kereken egyharmada vgmk-tag is. Így jövedelmük megközelíti az önálló kisvállalkozásokban dolgozókét s nem kell lemondaniuk a nagyvállalat nyújtotta nagyobb biztonságról sem. S hogy miért kedvező a vgmk az SCIL-nek? A vállalat számára a külföldön végzett munka törvényes — havi 165 órás — normáján felül a vgmk-ban eltöltött idő *„tiszta" bevétel*, hiszen az utaztatásra, szállásra, napidíjra *nem kell külön költeni*. Az így megszerzett többletjövedelemnek több mint felét közvetlenül a vgmk tagjainak kifizetik s ami nem kevésbé fontos a vállalatnak, ezt az összeget költségként s nem bérként számolhatják el. A kimagasló teljesítmények elismerésére kedvező lehetőséget teremtett az is, hogy a programokat immár *védi a szerzői jog*, a szoftverekben megtestesülő alkotói munkáért a vállalat jogdíjat fizethet.

A SZÁMALK-ban is felismerték a vgmk-ban rejlő, munkaerő-megtartó lehetőséget, emellett bevezették az úgynevezett haszonrészesedési szerződéseket is: ha egy programozói megoldás — például egy megrendelőnél az anyagleszabás optimalizálása, vagy a készletek minimalizálása — közvetlenül mérhető haszonnal jár, akkor ebből a program *készítője részesedik*. Így az elmúlt évben 1—30 ezer forintnyi *külön jövedelemhez* juthattak, akik ilyen munkán dolgoztak, de akadt olyan is, aki 60 ezer forintot tehetett zsebre, ami ugyancsak nem terhelte a vállalati béralapot.

Az állami szoftverházra nézve a kisvállalkozások munkaerőelszívó hatása azonban csupán az egyik veszély. Legalább ilyen az is, hogy esetleg gyorsabban, olcsóbban dolgozó versenytársakkal kell bennük szembenézniük.

— A gmk-k konkurrenciájától a vállalatnak — mondja *Veisz Istvánné dr.*, a SZÁMALK irodavezetője —, csak akkor kell tartania, ha a versenyt a presztízs s nem a gazdasági alapon értelmezik. A kisszervezet rugalmasságával ugyanis szembe állítható a nagyvállalat nagyobb tőkeereje, a vevőnek nyújtott biztonság s a szolgáltatások szélesebb köre. Egy komoly cég tehát akkor jár el helyesen, ha *szelektív versenyt folytat, csak ott és akkor száll ringbe, ha előnyeit érvényesítheti!* Hatékony innováció sem képzelhető el gmk-keretek között, s a kisszervezet nem tud a megrendelőnek a feladat megoldásához szükséges hardwereszközök között választékot kínálni. Ezeket az előnyöket a kisszervezetben dolgozók jól ismerik, így a SZÁMALK számos külső gmk-t foglalkoztat, átmeneti kapacitáshiány esetén vagy kisebb, nagyvállalat számára gazdaságtalan feladatok megoldására...

Nos, valószínűleg ezek a nagy megrendelések árnyékában szaporodó apró feladatok azok, amelyekkel nagyvállalat és kisszervezet kapcsolata távlatilag a legjobban kamatoztatható. Szoftverszakemberek mondják, hogy a külföldi piacon az egyes programok iránti igény egyre gyorsabban jelentkezik, de legalább ennyire hirtelen hal is el. Márpedig az ilyen gyorsan változó piaci igények követésére a nagyvállalat — a kétségtelenül nagyobb tömegtehetetlensége miatt — kevésbé alkalmas.

Nem kötnek szerződést

— Az SZKI neve — teszi hozzá *dr. Margitics Imre*, az SCIL igazgatóhelyettese —, külföldön jól cseng, ily módon a gmk a színeinkben olyan piacokra juthat el, amelynek megcélzására egyébként aligha gondolhatna. A külföldi megrendelők számára az SZKI garanciája az előnyös, nekünk pedig az jön jól, hogy partnerünk *nem kényszerül más programozó után nézni*, s így nem kockáztatjuk, hogy esetleg később elpártol az SZKI-től.

— *Vajon, milyen mértékben részesedtek ez utóbbi — meglehetősen tekintélyes — előny hasznából a gmk-k?*

— Gyakran *teljes egészében*. Eddig ugyanis ezekben az esetekben többnyire saját haszonra nem tartottunk számot, a külkereskedelmi vállalat 3—5 százalékos bizományosi illetékén és a költségeinken kívül a bevétel teljes egészében a velünk szerződő kisvállalkozás kasszájába folyt be. Az SCIL —, de természetesen egyben a népgazdaság — számára ezeknek az üzleteknek a haszna az, hogy ily módon növelhettük az exportunkat. Ez pedig a múltban bérpreferenciával járt.

— *Ami ez év elején a szabályozók módosításakor megszűnt.*

— Ez az SZKI számára — legalábbis a kisvállalkozókkal kötött szerződéseink szempontjából — nem jár megrázó következményekkel, hiszen a forgalom 10 százalékát sem teszi ki a gmk-kban megtermelt érték. Az azonban bizonyos, hogy *az idén nem kötünk gmk-val effajta nullszaldós üzletet*. Számításaink szerint ez, s a gmk-k nagyobb saját adóterhei és az alkalmaztatásuk után fizetendő 10 százalékos különadó együttesen azt eredményezi majd, hogy *a kisvállalkozás számára már egyáltalán nem lesz kifizetődő* az SZKI-n keresztül exportálni. Inkább hazai munkákat vállal majd el. Mindez jónéhány devizát hozó üzlet *elvesztését* okozza.

Ami persze, aligha lehet érdeke bárkinek is, hiszen éppen eleget ismételgetjük, hogy legjobban eladható, legnagyobb hasznot hozó kincsünk szellemi energiánk. Jobban kellene ösztönözni a nagyvállalat és kisszervezet minden erre irányuló együttműködését.

G. Kocsis Kristóf

Az erős dollár hatására

Nyertek az NSZK acélgyártói

Miközben az Egyesült Államok acélművei tavaly összesen mintegy félmilliárd dollár összegű *veszteséget* regisztráltak, a francia és az olasz üzemek kétségbeesetten harcolnak a közös piaci támogatások 1985 decemberére tervezett megszüntetése ellen — a nyugatnémet vállalatok számára 1984 már meglehetősen kedvező év volt. A Thyssen például, mely Nyugat-Európa legnagyobb acélműve az 1983—84-es pénzügyi évre 238 millió nyugatnémet márkát keresett az acélon, míg egy évvel korábban ráfizetése ugyanerre 227 millió DM volt. Ha minden jól megy, ebben az évben a vállalat nemcsak hogy osztalékot tud majd fizetni — a részvényesek három éve várnak erre —, hanem új részvények kibocsátására is érettnek látja a helyzetet.

Hasonló eredményeket mutat a Krupp Stahl mérlege is, az 1983-as 334 millió márkás veszteség után a tavalyi év már profitot hozott. A nagyságát tekintve harmadik Klöckner ugyan 1984-ben 148 millió márkát veszített az acélgyártáson, azonban aktívái eladásával végső soron ellensúlyozni tudta azt.

Akik beruháztak...

A „három nagy" kedvező gazdálkodási eredményei persze nem tekinthetők a véletlen művének. 1983 júniusa óta, amikor a Közös Piac elfogadta legújabb politikáját a válságágazatra, a nyugatnémet ipar kibocsátását 6 millió tonnával csökkentette. Ez a kapacitásmérséklés persze csak a legutolsó fázis volt, racionalizálási lépések a hetvenes évek közepétől napirenden voltak az ágazatban. A Thyssen 1974-ben például még több, mint 20 millió tonna termelésére volt képes, az idénre 11 millióra vette kapacitását vissza. Aki pedig az acélgyártók közül megtehette, igyekezett *diverzifikálni*, profitja függőségét az acélipari konjunktúrától, amennyire lehet, csökkenteni. Ez a jelenség Nyugat-Európában és a tengerentúlon egyaránt megfigyelhető. A hetvenes években a Thyssen-csoport értékesítésének még 56 százalékát tette ki az acél, napjainkra az arány alig több, mint 30 százalékra esett vissza. A tengerentúlon az USA-beli nagyok közül az ARMCO pénzügyi szolgáltatásokkal foglalkozó cégeket vásárolt fel, a National Intergroup pedig egészségügyi érdekeltségeket próbált átvenni. A racionalizálásnak, a költségek csökkentésének kipróbált útja az acélgyártók fúziója. A Krupp és a Klöckner például úgy számítja, hogy egyesülése évente 250 millió nyugatnémet márka költségcsökkentést eredményez. Más kérdés, hogy a megtakarítások egy része legalábbis előmunkában jelentkezik és a várható 1200 munkahely megszűnése miatt az állami jóváhagyás a tervezetre továbbra is késik.

Az adatok azt mutatják, hogy Nyugat-Európában és a tengerentúlon egyaránt a nyolcvanas évek közepére éppen azok a cégek kerültek pénzügyileg nehéz helyzetbe, melyek az elmúlt években *jelentős beruházásokat* hajtottak végre termelésük modernizálása céljából és most a megemelkedett kamatkiadásokra képtelenek fedezetet találni. Példa erre a nemrég csődbe ment Wheeling-Pittsburgh Steel, ahol a csődeljárás kezdeményezésének egyik oka éppen az adósságteher csökkentésének megkísérlése volt. Az USA-beli acélgyártókat ráadásul sújtotta az erősödő dollár és a következtében megerősödött importverseny. Jelenleg az amerikai acélpiac 26 százalékát jelenti a behozatal — hozzájárulva a másik oldalon a nyugatnémet vállalatok javuló üzleti eredményeihez. Számukra ugyanis a dollár árfolyamának változása *hatalmas előny volt*, és hozzájárult ahhoz, hogy tavaly acélféltermékekben az NSZK-cégek már 400 ezer tonnányit tudtak az Egyesült Államokban eladni. A jó exportkonjunktúrára az NSZK-ban azért is szükség van, mivel az országban felhasznált acél 40 százaléka külföldről származik.

...s akiket támogattak

Nem meglepő tehát, hogy az NSZK-acélgyártók követelik a leghangosabban azt, hogy az előzetes megállapodásnak megfelelően a Közös Piac területén *valóban befejeződjék 1985 decemberével mindenfajta termelési támogatás*. (Struktúraátalakító intervencióval természetesen a jövőben is egyetértenek.) Véleményük szerint a versenyfeltételek tisztasága és a piac által vezérelt árak biztosíthatják az ágazat megfelelő fejlődését.

A Közös Piac tagországai közül Franciaország és Olaszország *nem osztja ezt a véleményt*. Különösen Párizsban szorgalmazzák az 1985 decemberi határidő módosítását — figyelemmel a jövő év eleji választásokra és ezen az acélipari munkásság szavazatának irányára. Azért a nyugatnémet ipar sem érezheti magát teljes biztonságban — dollár *gyengülni* látszik, a kapacitáscsökkenés hatásai pedig előbb-utóbb kimerülhetnek.

G. Gy.—Sz. P.

ÁBMH-útmutató

A részmunkaidős foglalkoztatásról

A vállalatok jó része létszámhiányra panaszkodik, ugyanakkor a különféle felmérésekből kitűnik, hogy még *a rendelkezésre álló munkaerővel sem gazdálkodnak jól*. A foglalkoztatás hatékonyságának javítására a vállalatok ma még csak korlátozottan élnek a korábbiaknál rugalmasabb, ésszerűbb munkaerő-gazdálkodás lehetőségeivel.

Az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal útmutatót tett közzé a Munkaügyi Közlönyben a korszerű, rugalmas foglalkoztatási formák és munkaidő-rendszerek alkalmazásáról. Ebben egyebek között felhívja a figyelmet arra, hogy a részmunkaidősök célszerű foglalkoztatásával a vállalatok miképpen egészíthetik ki a teljes munkaidőben dolgozók létszámát.

A munkáltató és a munkavállaló megállapodhat például az éves munkaidő-keretben, s az így meghatározott óraszámot a részmunkaidős akkor dolgozza le, amikor a *vállalatnak éppen szüksége van a munkájára*. Elsősorban a kereskedelemben és a szolgáltatásokban lehet hasznos, ha a részmunkaidős például rendszeresen csak szombaton vagy más forgalmas napokon dolgozik. Arra is lehetőség van, hogy ketten vállalják el egy teljes munkaidős dolgozó munkakörét. A napi 8 órás munkát úgy is megoszthatják, hogy mindegyikük 4—4 órát dolgozik naponta, de abban is megállapodhatnak, hogy a munkakör ellátásában naponta, hetente, havonta vagy akár félévente váltják egymást.

A rugalmas munkaidő formái közül az a legelterjedtebb, amikor a vállalat a napi törzsidőt határozza meg, amit kötelezően a munkahelyen kell tölteni, s a dolgozó az ezen felüli néhány órával maga gazdálkodik. Egyes munkahelyeken mód van arra is például, hogy még törzsidőt se állapítanak meg, csak a napi munkaidő minimumát, illetve maximumát.

HORIZONT

Újra nyereséges a Volkswagen

Jól kezdődött a Volkswagen nyugatnémet autógyárnak az idei év. Az első három hónapban — világszerte — 570 ezer VW-kocsit értékesítettek, 4 százalékkal többet, mint a tavalyi év hasonló időszakában. A nyereség pedig ugyanezen időszak alatt csaknem háromszorosára, 140 millió márkára nőtt — jelentette be csütörtökön tartott sajtótájékoztatóján Carl Hahn, a Volkswagen vezérigazgatója.

A Volkswagen több évi veszteséges üzletmenet után tavaly tudott először ismét nyereséget felmutatni, 45,7 milliárd márkás forgalom után 228 millió márkát.

A példamutató japán miniszter

Murata Keidzsiro japán külkereskedelmi és ipari miniszter és hivatalának több más magas rangú tagja az egyik tokiói áruházban a minap 5440 dollárnak megfelelő értékben vásárolt különféle importcikkeket, hogy jó példával járjon elő a Nakaszone kormányfő meghirdette „Vásárolj külföldit!" kampány megvalósításában.

Dr. Erich Schmidt osztrák kereskedelmi és ipari államtitkáré a szó

Ausztria és a gazdaság

A semleges Ausztria 30 évvel ezelőtt született meg. V. M. Molotov, John Foster Dulles, MacMillan és Antoine Pinay 1955. május 15-én Bécsben, a Belvedere palota márványtermében ünnepélyes külsőségek között aláírták a második osztrák köztársaság teljes függetlenségét és önállóságát szentesítő államszerződést.

A modern Ausztria életének jeles jubileuma alkalmából lapunk munkatársa, Matkó István Bécsben interjút készített Erich Schmidt osztrák kereskedelmi és ipari államtitkárral.

— Államtitkár úr, milyen hatással volt — van az osztrák államszerződés Ausztria gazdasági törekvéseire?

Ausztria, mint semleges állam, alapvetően arra törekszik, hogy a világ valamennyi országával lehetőség szerint *jó kapcsolatokat* tartson fenn. Ez az alapelv természetesen a gazdaság területére is érvényes, különösen a *külső* gazdasági kapcsolatokra. A külkereskedelemben ez úgy jut kifejezésre, hogy Ausztria a világ egyik legliberálisabb külkereskedelmi rendszerét tartja fenn.

— Mi jellemzi napjainkban az osztrák gazdaság teljesítményét?

— Az osztrák hazai össztermék az 1982-ben 1 százalékos és az 1983-mas 2,1 százalékos növekedés után 1984-ben 2,5 százalékkal nőtt. Ez magasabb ütemet jelez az európai OECD-országok átlagánál. 1985-ben mintegy 3 százalékos növekedés várható. Bár a munkanélküliek 4,6 százalékos aránya az 1984-es év átlagában 1983-hoz képest 0,1 százalékkal emelkedett, ez nemzetközi összehasonlításban még mindig viszonylag alacsony érték. Az *inflációs ráta* az 1984-es 5,7 százalékról az idén 4 százalékra mérséklődik. Ágazatainkról: mint a legtöbb EFTA- és EGK-országban, *a mezőgazdaságban* az egyes szektorok túltermelése okoz gondot. Az osztrák *iparban* jelentős részt képviselnek a magánvállalkozások, és ezáltal jellemzően nagy a kis- és a középüzemek aránya. Az ipari termelés 1983-as 4 százalékos és 1984-es 5,5 százalékos növekedése nagyobb volt, mint a nemzeti összterméké. Az utóbbi években az a törekvésünk, hogy az osztrák ipar *versenyképességét korszerű termelési módszerek alkalmazásával*, valamint a mindenkori piaci adottságokhoz történő igazodással, erősíteni szükséges. Ezt a jövőben is folytatni kell.

— Ami a szolgáltatási szektort illeti, Ausztriában az idegenforgalomnak van *különleges* jelentősége. Jó természeti feltételekkel rendelkezünk *a turizmus* fejlesztéséhez, a táj vonzerejét, a természet gyógyító képességét, a kedvező éghajlati tényezőket a nyári, s a téli idegenforgalomban is ki tudjuk használni. Ehhez hozzájárul, hogy Ausztria — nem utolsósorban határozott környezetvédelmi politikája nyomán — *kiváló környezeti adottságokkal rendelkezik*. Mindezt régen felismertük és azon fáradozunk, hogy *adottságainkat megfelelő politikával kapcsoljuk össze*. Az idegenforgalom fejlesztésénél különös figyelmet fordítunk a szükséges *közlekedési* infrastruktúra létrehozására, valamint *a turisztikai szolgáltatások minőségére* és sokrétűségére. Megemlítem, hogy idegenforgalmunk fellendülését a legfontosabb küldőországok életszínvonalának emelkedése is elősegítette.

— A *politika* keretei között kell figyelembe vennünk olyan gazdasági vonatkozásokat, mint *a gyors szerkezetváltás* igénye minden gazdasági szektorban és a *teljes foglalkoztatottság*. Hasonlóan kell kezelnünk azokat a problémákat is, amelyek a legutóbbi időben az úgynevezett *környezetvédelmi mozgalomban* jutottak kifejezésre. Mindehhez valamennyi érdekelt részvételével lefolytatott nyílt vita szükséges, amelynek célja, a lehetőség szerinti *legmesszemenőbb konszenzus megtalálása* a szükséges és a megvalósított intézkedések között.

— E téma kapcsán: Ausztriában is élénk érdeklődéssel figyeli a közvélemény az energiapolitikát. Van egy elkészült, de nem üzemelő atomerőművük; értesültünk a hainburgi vízi erőmű létesítésének problémáiról, a munka megszakadásáról. Hogyan válaszol így Ausztria az energetikai kihívásra?

— Adottak energiapolitikánk alapelvei. Ezek a jövőbeli gazdaságpolitikának is az alapját képezik. Az első ilyen elvünk, hogy országunk *függőségét a nyersolajtól* csökkentsük, ezt részben sikerült is végrehajtani. 1953-ban az olaj részesedése még 54 százalékot tett ki, most mindössze 45 százalékkal részesedik az energiahordozók között. A második fontos törekvés, hogy *a gazdasági növekedést függetlenítsük az energiafelhasználástól* — ezt is sikerült megvalósítanunk, az energiafelhasználás *emelkedése nélkül megy végbe a növekedés Ausztriában*. A harmadik alapelv az *importfüggőség megszüntetése* vagy legalábbis mérséklése — ennek érdekében kell fejlesztenünk az ország belső energiaforrásait. A negyedik fontos kritérium: *a lehető legolcsóbban* biztosítsuk az energiát, hogy ezáltal az osztrák feldolgozóipari termékek versenyképességét erősíthessük. S végül *a környezetvédelmi* feladatok maximális teljesítése.

— Ezekkel az elvekkel az osztrák közvélemény *egyetért*. Ezért például nem lehet kérdéses, hogy *a vízi erőművek építésének külön szerepet szánunk; a dunai erőműrendszer létesítését is folytatni fogjuk*, természetesen a környezetvédelmi szempontok tiszteletben tartásával. Ami pedig a majdnem kész atomerőművünk üzembe vételét illeti, mint tudja, *a népszavazás egyszer nemet mondott a beindítására*. Az a parlamenti többség, ami ahhoz kellene, hogy a népszavazást megismételhessük, most *nem áll* rendelkezésre. A pártnak, amelynek én tagja és képviselője vagyok — illetve más tömegszervezeteknek is Ausztriában — az a véleménye, hogy *ezt az atomerőművet a lehető leghamarabb igénybe kell venni*. Arra törekszünk tehát, hogy ez az álláspont *érvényre jusson*, és újabb népszavazásra kerüljön sor e kérdésben. Ez nem is csupán gazdasági ügy.

— A beszélgetés befejező gondolatköréül önként adódik: hogyan ítéli meg Ön Ausztria és Magyarország mai gazdasági kapcsolatait, különös tekintettel arra az együttműködésre, amely közöttünk az újabb időkben kialakult?

— Azon a véleményen vagyok, hogy az osztrák—magyar gazdasági kapcsolatok *igen pozitívan* fejlődnek. Tavaly a Magyar Népköztársaság, az osztrák teljes behozatalon belül 2,1 százalékos, és a teljes kivitelen belül 2,2 százalékos arányával a Szovjetunió után *Ausztria legfontosabb kereskedelmi partnere lett* a KGST-térségben. Osztrák és magyar vállalatok között 110 kooperáció áll fenn, és 8 vegyes vállalat működik. Különösen a gazdasági együttműködéstől várok új, fontos impulzusokat, a kétoldalú gazdasági kapcsolatok intenzívebbé tételével. Ilyenek például a közös vállalatok alapítása, mindkét ország vállalati értékesítési és szervizhálózatának kölcsönös használata, a két ország vállalatainak együttműködése a harmadik piacon.

Erich Schmidt 1943. augusztus 14-én született Bécsben. A Bécsi Egyetem jogi karán szerzett doktorátust. Tanulmányai idején az Osztrák Szocialista Diákok Szövetségének titkára volt. 1970-től az Osztrák Szakszervezeti Szövetség népgazdasági osztályán dolgozott, 1976-tól annak vezetőjeként. Képviselte az Osztrák Szakszervezeti Szövetséget az úgynevezett Paritális Bizottságban, a Gazdasági és Társadalompolitikai Bizottságban és 1975-től a Munkások és Alkalmazottak Kamarájának tanácsosa. 1979. június 5-től 1983. május 31-ig a salzburgi választói körzet képviselője a parlamentben. 1983. május 24-én a Kereskedelmi és Ipari Minisztérium államtitkárává nevezték ki.

— Van e kérdéskörben egy kevésbé tisztán látható probléma: nem akadályozza-e az USA által kezdeményezett technológiai embargó a magyar—osztrák kooperációkat, az ön által is szorgalmazott szorosabb együttműködést?

— Ausztria a következő években is erősen függ a külkereskedelemtől. A jövőbeni exportfeladatokra való hosszú távú előkészületek szükségessé teszik az osztrák ipar jelentős részének *modernizálását*, részben termelésének struktúraváltását, az eredményes külkereskedelem érdekében. Döntő jelentőségű tehát a magas szintű technológiával való rendelkezés. Az egyes területeken meglevő, magasan kvalifikált teljesítmények ellenére Ausztriának bőven van behoznivalója a magas szintű technológia alkalmazásában. *A szükségletek kielégítése nemcsak a nemzeti potenciál mozgósítása érdekében szükséges nagy erőfeszítéseket jelenti, hanem a legfejlettebb külföldi technológia beérkezésének folyamatos biztosítását is.* Ausztria azonban sem a múltban, sem a jelenben nem korlátozta-korlátozza a saját technológia és a saját know how exportját — ezt a szabadkereskedelem szférájába sorolja. *A szabadkereskedelem a jövőben is az osztrák kereskedelempolitika célja marad.* Az az alapelv fogja jellemezni, hogy *az osztrák cégek valamennyi országgal nyíltan tartsanak fenn gazdasági kapcsolatokat, és a kooperációkat a kívánt mértékben, könnyen folytathassák.* A jövőben biztosított beszerzési lehetőségek által az osztrák gazdaság — a korszerű technológia szektorába tartozó áruk esetében —, a Magyarországgal fennálló kooperációkat nemcsak bővíteni tudja, hanem új feladatokra is ki tudja terjeszteni.

— Mostanában akad vélemény, amely megvádolja Ausztriát azzal, hogy „túl sokat áldoz" a keleti kereskedelemre, „túl sokat hitelez", „túl szorosra köti a szálakat" . . .

— *Én nem osztom* ezt a nézetet. Sőt, ma minden politikai párt egyetért Ausztriában azzal, hogy a keleti kereskedelmet *fejleszteni és előrevinni kell*, mert ez a kapcsolatrendszer Ausztria számára nagy jelentőséggel bír.

— Köszönöm a beszélgetést.

Termő ékes ág

Övék az első vasárnap.

Az élet hordozóit és továbbvivőit, a termékenység örök misztériumát — az anyákat köszönti e napon az emberiség.

Hány százmillió édesanya élhet Földünkön? Kétmilliárd, vagy még több? Hiszen anya már a tizenkét éves feketebőrű kislány; feleség szinte gyermekként s korán anyává lesz, hogy gyors hervadást mérjen rá a sorsa nyomorúsága. Anya a törődött agg: a harmadik, negyedik előttünkvolt generáció asszonya. Anya az ifjú várandós, kinek méhében ismeretlen és titokzatos még a magzat és anya a magányos asszony, akitől véres háború vette el szíve gyermekét.

Anyától születünk, míg ember lesz a földön. S a sorsunk bármiképp alakuljon, jót, vagy rosszat ránk bármi osszon, anyánknak mi vagyunk a legszebb. Anyák vigyázzák a gyermeki álmot és osztják a felnőtt gondot. Ápolnak és gondoznak, vigasztalnak és talpraállítanak. Részesek a bajban és átengedik a sikert. Nem kérnek, de adnak. Nem félnek, csak féltenek.

Felnőtt éveidből alig adsz töredékórákat anyádnak. Távolodsz tőle egyre érzelemben és gondjaidban; látnia kell, miként veszít színéből, s erejéből a gyermeki ragaszkodás. Szemrehányást mégis alig tesz. Viszi magányosan is életbatyuját és ritkán várja tőled, hogy segíts. Csak a szavad kéri néha. Egy intésed, egy bólintásod. Egy köszönésed: mama, jól vagy? Itt vagyok mama, figyelsz? Utad végén egyedül haladsz már és az arca idők csillagtávolából ködlik eléd.

„Övék a május első vasárnapja. Övék a nap, amikor már gyümölcs nyári ízeiről álmodik a termő ékes ág. Anyaság és termékenység. Anyaság és a béke. Fogalmak, amelyek elválaszthatatlanok.

Adj virágot és jó szót az édesanyádnak. Adj törődést, amíg fogadja és válaszol. Kicsiny töredékét sem tudod törleszteni tőle kapott élet-tőkéjének, fizethetetlen mindörökké a szeretet-adósságod...

— V —

Három kiállítás egy helyen

Seregszemlére készül élelmiszergazdaságunk

A Budapesti Nemzetközi Vásár központjában augusztus 17—25. között tartják meg a 70. Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítást és Vásárt. Az esemény szervezői a résztvétel lehetőségét március végével befejezettnek nyilvánították, mivel a nagy nemzetközi és hazai érdeklődésnek köszönhetően szinte talpalattnyi hely sem maradt szabadon.

A kiállítókat *három* rendezvény is a helyszínre vonzotta. Egyszerre nyitja meg kapuit a *70. Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás és Vásár*, valamint az *AGROMASEXPO Nemzetközi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Gép- és Műszerkiállítás* és ekkor fogadja látogatóit a *Technology for the Paople — '85 (Nemzetközi Technológiai- és Licencvásár)*. Az utóbbi főképp a harmadik világ képviselői számára érdekes, nem véletlen, hogy erre a rendezvényre közel *hatvan* országból várható delegáció. Ugyancsak a fővárosi eseményre irányítja a figyelmet az is, hogy ebben az esztendőben a közkedvelt Bábolnai Napok rendezvénysorozata elmarad, így az arra jelentkezők is Budapesten szerepelnek. A speciális rendezvények sorából megemlíthető még a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyarok Világszövetsége közös szervezésű tanácskozása, amely tudományos eszmecserére hívja a *magyar származású*, de a világ *más* tájain dolgozó *agrárszakembereket*.

Nagyüzemek, kistermelők

Az érdeklődés mértéke a számok nyelvére fordítva: míg 1980-ban *hetvenkét*, addig az idén *kétszáz* cég bemutatóját tekinthetik meg a látogatók és a résztvevő országok is megközelítik a *harmincat*. Hazánkból több mint *250* üzem, intézmény és kistermelő színesíti a bemutatót. Figyelemre méltó, hogy a termelési rendszerek a rendelkezésre álló terület *egyharmadát* foglalják le és bemutatójuk önállóan is fölöleli a *legfontosabb* termelési ágazatokat. A kollektív élelmiszeripari kiállításon *48* önálló vállalat vesz részt, az egyéni bemutatóra jelentkezők száma pedig megközelíti a *nyolcvanat*.

Az OMÉK központi kiállításai közül most is a *kistermelők* bemutatója tarthat számot nagy ostromra. Annál is inkább, mert ekkor kerül sor a Hazafias Népfront által összefogott *Kertbarátok Országos Versenykiállítására* is, amelyen a legjobb hatvan kertbarát kör adhat számot eredményes munkájáról. Látványosnak és tanulságosnak ígérkezik a mezőgazdasági nagyüzemek és az áfészek által integrált kistermelés eredményeinek a fölsorakoztatása is.

Ugyancsak nagy hangsúlyt kap a szocialista nemzetek, ezen belül a KGST tagországok önálló kiállításait is magába foglaló *„Nemzetközi Együttműködés"-i* bemutató, amely jelentőségének megfelelően *önálló* pavilonban várja az érdeklődőket.

Szemnek és szájnak is

Valamit a legjobbak elismeréséről, jutalmazásáról. A szaktekintélyekből álló zsűri miniszteri vándordíjakat, nagydíjakat, teljesítménydíjakat, első, második és harmadik díjakat, valamint okleveleket ítél oda. Külön érdekessége a vásárnak, hogy a KGST Mezőgazdasági Együttműködési Állandó Bizottságának 61. ülésén hozott határozat értelmében a 70. OMÉK-on kerül sor *első ízben* a szocialista országok kimagasló ágazati eredményeinek *bemutatására* és *versenyeztetésére*. A kezdeményezés minden bizonnyal hozzájárul egymás még jobb megismeréséhez és a gyakorlati hasznosítás felgyorsításához. Az itteni díjakat *nemzetközi* bíráló bizottság ítéli oda.

Ha mindent egybevetünk a kiállítás kilenc napja eléggé *szűkösnek* tűnik. Annál is inkább mert sport és kulturális rendezvényekben az idén sem lesz hiány. Nem maradhatnak el a lovasversenyek sem, az érdeklődő agrárszakemberek pedig *élenjáró üzemeinkbe* is ellátogathatnak, ha éppen ez az elfoglaltság tetszik meg nekik a szervezett programok közül. Természetesen a magyar konyha minden *ízes* falata föllelhető lesz a kiállításon, s remélhetőleg valamennyi látogató megtalálja az *ízlésének* és *pénztárcájának* megfelelő éttermet. Szükség lesz majd a pincérek fürgeségére, hiszen a rendezők *7—800 ezer hazai* és *20—25 ezer külföldi* érdeklődőre számítanak.

Braun Ágoston

Változatok kiútkeresésre

Svédország: az Uddevalla-dosszié

Hosszú és drága kísérletezések, különböző tervek és azok elvetése után most úgy látszik, mintha egyenesbe jutna a svéd gazdaságban nagy vitákat kiváltó Uddevalla-ügy. A Göteborgtól mintegy 90 kilométerre lévő hajógyári település évtizedek óta ad munkát 2-3000 dolgozónak.

A hajóépítő-ipar évek óta tartó válsága ezt az üzemet se kímélte. Megpróbáltak — sikertelenül — vezetőváltással kikerülni a már inkább hullámsírnak, mint hullámvölgynek nevezhető helyzetből. A szociális problémák nagysága miatt már a kormányzat is kénytelen volt foglalkozni a vállalat, de még inkább a vállalat dolgozóinak jövőjével.

Segítő beavatkozás

A kérdés valójában az volt, hogy először is *mekkora támogatással* lehet valamit is kezdeni és másodszor, hogy *mi legyen* ez a valami. Működjék-e tovább a hajógyár, jobb napokra várva és esetleg éveken át felemésztve nagy összegű támogatást, lassú ütemben elengedve dolgozóikat kedvezményes vagy rendes nyugdíjba, illetve átképzésük után más iparágakban történő elhelyezkedésüket segítve.

A másik alternatíva a hajógyártás megszüntetése és valamilyen *más termelő ágazat* telepítése. Természetesen ez is támogatásigényes megoldás. De talán a perspektíva biztatóbb és van remény belátható időn belüli talpraállásra.

Nemcsak a kormány, de az ellenzék is a *segítő beavatkozás* mellett állt ki. Ugyanakkor jelentkeztek a támogatással szembeni vélemények; községek és különböző területi szervek emelték fel szavukat az egyenlő elbánás elve alapján. A hasonló gondokkal küszködő helyi szervek a kormánynak szegezték a kérdést: miért csak Uddevalla? Vajon olyan rendkívüli esetről van-e szó, amelynél a kormány vállalhatja ezt a veszedelmes példát is? Ami pedig az első alternatívát illeti, szabad-e egy valójában halálra ítélt iparágat ilyen mesterséges módon életben tartani és elvonni eszközöket fejlődő ágazatok elől?

Az uddevallai gyár már eddig is tetemes összegeket emésztett fel. Óvatos becslés szerint mostanáig legalább *egymilliárd koronába* került a svéd adófizetőknek. Az üzem végleges leszerelése feltehetően elvinne egy másik milliárdot. Ilyen körülmények között dolgozta ki a kormány az úgynevezett Uddevalla-dosszié, amely a kérdés komplex megoldását tartalmazza.

Autó és autópálya

A tervezet az alábbiakat irányozza elő: 100 millió koronát kap Uddevalla azzal a céllal, hogy új, *kisebb üzemeket* alapítson. A telepet és környékét támogatás szempontjából abba a kategóriába sorolták, amelyben a folyósítható segélynek nincs felső határa. 120 milliót fordítanak a *dolgozók átképzésére*, az állami műszaki fejlesztési bizottság és a göteborgi Chalmers egyetem 25 millió koronát kap az új üzemek *gyártmányfejlesztési* tevékenységének segítésére. Ezenkívül 10—10 milliót juttatnak a fejlesztési alapnak és a helyi vezetésnek fejlesztési célokra. Végül 70 millióval támogatnák egy helyi *idegenforgalmi és turisztikai központ kialakítását.*

Már ezek az összegek is meglehetősen magasak, összehasonlítva azzal, amit más, hasonló helyzetben levő területek kaptak. Mindehhez jön még a *két nagyszabású elképzelés:* a Volvo autógyára és egy autópálya építése a norvégiai Stenungsund és Uddevalla között. A Volvo különlegesen kedvező feltételek mellett hozhatná létre az új üzemet. Miután a kormány a legmagasabb támogatási kategóriába sorolta a területet, legalább 200 milliós segéllyel számolhatnak.

Emellett megfelelő hozzájárulást kapnak a beruházási alaptól is, nem említve a nagy adókedvezményeket. A Volvo elképzelései mögött azonban nemcsak önzetlen segítő akarat húzódik meg. 30 kilométerre Uddevallától, Trollhättenben ott van a Saab—Scania 1200 fős üzeme. Nem kérdés, hogyan fogadják a kormány támogatásával esetleg létrejövő konkurrenciát. A Saab—Scania 1988-ig jelenleg évi 120 ezer darabos gépkocsitermelését 150 ezerre kívánja fejleszteni és a 25 százalékos termelésnövekedés nagyobb része Trollhättenből jönne.

Egy ugyancsak megválaszolandó *iparpolitikai kérdés:* mennyivel szerencsésebb a hajóépítő-ipar korábbi monopol helyzetét egyetlen gépkocsigyárral, mint foglalkoztatási bázissal helyettesíteni. Különösen fontos ez a kérdés azoknak a piaci előrejelzéseknek a tükrében, amelyek szerint már hosszabb idő óta a gépkocsiipar kedvezőtlen időszak előtt áll.

A dosszié másik jelentős létesítménye a Stenungsund—Uddevalla közötti *autópálya* kiépítése lenne. Ennek költségét 450 millió koronára becsülik, amelyhez még mintegy 50 millió értékű kiegészítő út- és hídépítés járulna. Ez a terv annak az infrastrukturális beruházásnak a svéd része lenne, amelyet néhány héttel ezelőtt a norvég kormány javasult a svéd—norvég együttműködési megállapodás egyik pontjaként.

Sok kérdőjel

A Stenungsund és Uddevalla közötti autópálya építése azonban *nem szerepel* a svéd útépítő hatóságok korábbi tervei között. Ha ennek prioritást adnak, a forrásokat minden bizonnyal egyéb, már tervezett létesítményektől kellene elvonni. Ez viszont újabb éles viták és kifogások forrása lehet. Egyébként az útépítők már hosszabb ideje bírálják a kormányt, mivel alárendeli a tervszerű úthálózatfejlesztést a foglalkoztatottsági politikának, és ezzel lehetetlenné teszi a források hatékony felhasználását.

Mint látható, az Uddevalla-dossziéban egyelőre sok a kérdőjel. Mindenekelőtt az a kérdés, vajon nem tudnák ezt a kétségkívül nehéz helyzetet *kisebb* állami támogatással megoldani. Ez azért is fontos, mivel szakértők szerint a település természeti és felépítményi adottságai lényegesen kedvezőbbek, mint más, ugyancsak támogatást igénylő területeké. A vélemények egyelőre megoszlanak, és a végleges döntésnél a kormánynak igen sokféle szempontot kell majd mérlegelnie. Nem utolsósorban az ősszel esedékes választásokét...

L. B.

Ausztria: meggondolatlan segítség

Valami baj van a jelzőberendezéssel — írja a *Trend* osztrák gazdasági magazin. Mindig túl későn szólal meg a vészcsengő a hitelező bankoknál; akkor, amikor a bajba jutott cégek már ténylegesen tönkrementek. Akkor viszont éppen a bankok az elsők, akik — többnyire a jelzálogjoggal élve — elsőbbséget követelnek a hitelezők kielégítési sorrendjében.

Így történt ez a három legfrissebb ausztriai csőd esetében is. A Schmidtstahlwerke 350 millió schilling forgalommal, 270 foglalkoztatottal, a Schraubenwerk GmbH 110 milliós forgalommal, 225 foglalkoztatottal és a Wenzl Hartl Holzindustrie GmbH 270 foglalkoztatottal és 148 milliós forgalmával már 1982 óta veszteséget „termelt", illetve olyan kicsiny nyereséget mutatott a vállalati mérleg, hogy arról a kezdő kereskedőségéd is megállapíthatta: a továbbéléshez nem elég. Mégis, mindhárom cég esetében 20-50 millió schilling nagyságrendben mutattak ki olyan hiteleket, amelyekkel szemben nem állt megfelelő fedezet.

Miért tartották életben az utolsó pillanatig ezeket a vállalkozásokat? A Trend a politikusok beavatkozásait teszi felelőssé. Mindhárom vállalat olyan környezetben működött, ahol a *munkahelyek fenntartása* politikai elsőbbséget élvező kérdés.

Így például a Neunkirchenben működő Schraubenwerke esetében már 1982-ben felmerült a bezárás gondolata. A többségi tulajdonos már akkor fel akarta számolni az akkor még Brevillier-Urban néven működő — egyébként Európa legrégibb — csavargyártó üzemét. A gyár ugyanis képtelen volt felvenni a versenyt az alacsonyabb munkabérű országok konkurrenciájával. A történet azonban éppen a helyi választások előtt játszódik, s megjelennek a politikusok...

Az ő közreműködésükkel — a Szociális Minisztérium és a szakszervezet befolyása révén — elérték, hogy a helyi takarékpénztár, a Volksbank valamint a Raiffeisenkasse egy új vállalatot alapítottak Neunkirchner Schraubenwerke néven. Az új vállalat természetesen a régi — csak a név új meg a többségi tulajdonosok — és az új éppenséggel a régi cég *megmentését* hivatott szolgálni. A szövetségi kormány is rendelkezésére bocsát 15 millió schillinget, a helyi kormányzat is ad 4,5 milliót. Most alig két év elmúltával azonban ismét itt a feladat: a céget szanálni kell. A vállalatvezetés már be is adta kérvényét a megegyezés lefolytatására.

— ács

Nagy-Britannia: új csődtörvény

Módosítják a csődeljárási jogszabályokat jónéhány nyugat-európai országban. A minta az amerikai törvényhozás híres 11-es paragrafusa. Ez lehetővé teszi — ha a bíróság, a hitelezők és a részvényesek megegyeznek —, hogy a csődbejutott cég felfüggessze hitelei törlesztését, amíg megkísérli újjászervezni önmagát és zilált pénzügyeit.

Minden csődeljárási törvénytervezet központi kérdése: vajon a hitelezőket juttassák-e a lehető leggyorsabban a pénzükhöz, vagy a tönkrement céget segítsék a talpraállásban. Ha az utóbbi változat érvényesül, s a csődbejutott vállalatnak mégsem sikerül az új start, akkor a hitelezők nyilvánvalóan veszteségeket könyvelhetnek el. Mégis e változat elterjedése a valószínű szinte valamennyi érintett országban, mivel a fellendülés nem hozta magával — az USA kivételével — a csődök számának csökkenését és a munkanélküliség alakulásában is várat magára a kedvező fordulat.

Mindezidáig egy bajba jutott brit vállalat a következő négy lépés közül választhatott. 1. Megkérhette nagyobb bankhitelezőit a helyzet orvoslására. 2. Kérhette zálogjoggal rendelkező hitelezőitől egy csőd-gondnok kijelölését. 3. Bejelenthette önkéntes felszámolását. 4. Kivárhatta, míg a csőd elkerülhetetlen.

Az új törvénytervezet egy *ötödik* lehetőséget kínál: a cég kérheti, hogy a bíróság nevezzen ki egy csődgondnokot, aki valamennyi hitelezőt képviselve egy 12 hónapos hitel-visszafizetési időtartamban állapodhat meg, amely idő alatt megpróbálhatja rendbehozni a cég szénáját. Közben teljhatalommal rendelkezik: elbocsáthatja a régi vezetőket és újakat nevezhet ki. Az igazgatókat mégis arra próbálja ösztönözni az új törvényjavaslat, hogy *időben jelezzék* a bajt, és kérjék ezt az ötödik lehetőséget. A törvénytervezet ezt az „ösztönzést" úgy kívánja megoldani, hogy kilátásba helyezi azok ellen a vezetők ellen, akikről bebizonyosodik — külön polgári peres eljárással — a „hanyag gazdálkodás" (tehát az, hogy bár láthatták a cég csődbemenetelét, mégsem jelezték azt) saját vagyonuk lefoglalására is pert indíthatnak, s az ilyen vezetőket akár 15 évre eltilthatják mindenféle vezetői tevékenységtől.

Az új lehetőségre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a zálogjoggal rendelkező hitelezők ebbe beleegyeznek. Változatlanul dönthetnek úgy is, hogy *maguk* neveznek ki csődgondnokot és így ügyelnek érdekeik védelmére.

Jelenleg évente mintegy kétezer cég kerül csődgondnokság alá a szigetországban. Ha ezeknek csak egy része kikerüli a jövőben a bírósági eljárás költséges útvesztőit, már azt is megtakarításként könyvelik el a szakértők. A bírósági csődgondnok igénybevételétől a csődeljárások egyszerűsödését is remélik. Végül érdekes, új vonása az új törvénytervezetnek, hogy aprólékosan előírja, milyen végzettséggel és szakértelemmel kell rendelkezniük az ilyen csődgondnokoknak, akik a továbbiakban szabályos működési engedély birtokában végezhetik tevékenységüket.

F. K.

NSZK: reprivatizálási hullám

Több éven át tartó vita után a bonni kormány jóváhagyta azt a tervet, amelynek értelmében 1987. márciusáig *10 állami érdekeltség* kerül részben magántulajdonba. A reprivatizálás nem titkolt célja az állami szubvenciók lefaragása, valamint a többségében deficites üzletmenetű cégek veszteségeinek csökkentése, illetve felszámolása.

Bonnban úgy tartják; a nyugatnémet állami vállalatok reprivatizálása nem fogja elérni a brit méreteket. A statisztikák szerint az NSZK kormánya 169 cégnél rendelkezik közvetlen érdekeltséggel, ezeknek 830 leányvállalata van, az állam részvétele itt tehát közvetett. Több mint 10 milliárd márkára tehető összességében az állam közvetlen tőkeérdekeltségének értéke.

Egyes ágazatokban az állami szektor részesedése meglehetősen magas: az ország személygépkocsi-gyártásában 40, kohóalumínium-előállításában 49, hajógyártásában 35, vasérctermelésében pedig 33 százalékos az állami tulajdon aránya. Nem véletlen tehát, hogy egyes ágazatoktól a költségvetés meg kíván szabadulni, hiszen egy részük — az úgynevezett válságiparágak — csak a *deficitet halmozza.* A költségvetés számára 1984-ben az állami vállalatok 845 millió márkás kiadást, s mindössze 108 millió márkás bevételt jelentettek. (Érdemes megjegyezni, hogy az elmúlt évtizedben az állami vállalatok 4,5 milliárd márka költségvetési támogatást kaptak, s csak 1,6 milliárd márka profitot fizettek be az államkasszába.)

A tervek szerint először a *nyereséges* állami vállalatok kerülnek „kalapács alá". A sort valószínűleg a nemzeti légitársaság, a *Lufthansa* nyitja majd meg. A 30 ezer főt foglalkoztató, évi 8 milliárd márkás forgalmat lebonyolító légitársaságban az állam részesedése 74 százalékos, amit 55 százalékra csökkentenének. A döntéshez még szükség van *Strauss* bajor miniszterelnök beleegyezésére, aki mint a CSU kormánykoalíciós párt vezetője ellenzi a Lufthansa részleges magánkézbe adását. (Az ellenkezés mögött az is meghúzódik, hogy Strauss az európai légibuszgyártó konzorcium felügyelő bizottságának elnöke, s joggal tart attól, hogy lazább állami ellenőrzés esetén a Lufthansa repülőgép-beszerzéseinél esetleg más, Európán kívüli gyártókat részesít előnyben.)

A *Volkswagen* cégben a tervek szerint az állam jelenlegi 20 százalékos részesedése a kiárusítás után 14 százalékra mérséklődik. A *VIAG* ipari holding jelenleg 100 százalékban állami tulajdon. A kormány szeretné a céget bejegyeztetni a tőzsdén, s részesedését 75 százalékra csökkenteni. A részlegesen kiárusítandó állami vállalatok sorában a fenti ismert cégek mellett megtalálhatók hitelintézetek, olaj- és földgázkitermelési technológiával foglalkozó vállalatok, valamint a *Deutsche Bundesbahn* — államvasutak — négy részlege. Szó van a világszerte ismert *Schenker* szállítmányozó cég „áramvonalasításáról" is, de egyelőre nem tudni, hogy az állam milyen részesedést kíván magának megtartani.

Stoltenberg pénzügyminiszter ugyan csak 10 vállalat részleges reprivatizálását jelentette be, de hosszabb távon nem érezhetik magukat biztonságban más cégek sem. A jelek szerint ugyanis a kiárusítás az 1987-ben esedékes választások után is folytatódik — amennyiben a jelenlegi kormány marad hatalmon. A „fenyegetett" cégek sorában található a Salzgitter, valamint a Saarbergwerke is.

Úgy tűnik, hogy a reprivatizálás körüli vita egy szakasza a márciusi döntéssel lezárult. Ez azonban még nem jelenti automatikusan a végrehajtást is, hiszen ipari körökben is igen sok ellenzője maradt továbbra is a tervnek. Ugyanakkor Bonnban azzal is tisztában vannak, hogy az állami részvények kiárusítása nem oldja meg az államháztartás gondjait, bár a költségvetés kiadás oldala jelentős terhektől szabadulhat meg a kormánydöntés következetes megvalósítása esetén.

G. — Sz.

Ascota 170/45-ös típusú,
jól karbantartott állapotban levő
könyvelőgép,
TM—20-as szorzótesttel
és irányítóberendezésekkel,
eladó
Felvilágosítást ad
Várhelyi Tivadar,
a 699-783-as telefonon.

Hosszú távú koncepció — rövid távú aggályok

A magyar történelem során először kerül az országgyűlés elé terület- és településfejlesztés hosszú távú feladataival foglalkozó javaslat — mondta vitazárójában *Faluvégi Lajos*, a Minisztertanács elnökhelyettese, az Országos Tervhivatal elnöke az országgyűlés három érdekelt szakbizottságának együttes tanácskozásán. Az országnak az ezredfordulóig kialakítandó arculatáról szóló javaslatot, amelyet a Tervhivatal az ÉVM-mel együtt dolgozott ki, az előzetes vitafórumokon már tízezren véleményezték. Mindezek ellenére a bizottságok tagjai még jó néhány kérdés tisztázását tartották szükségesnek.

A hozzászólások többsége az *új típusú helyi finanszírozási rendszerrel* foglalkozott. Míg a képviselők helyeselték a megyék elosztószerepének csökkentését, addig volt, aki aggódott, hogy ezzel párhuzamosan a kistelepülések alapellátása rosszabbodni fog, hiszen a lakosaik után járó „fejkvóta" összege kevés lesz. Az pedig, hogy a megyeszékhelyek is kevesebb pénzzel gazdálkodhatnak, egyesek szerint egyértelműen a lakásépítés csökkenéséhez vezet. A kevesebb új lakás viszont mégsem jelent biztosítékot a kisebb falvak számára lakosságuk megtartására. A megtartóképesség ugyanis szorosan kapcsolódik az eltartóképesség fogalmához is, hiszen az élet a kistelepüléseken még mindig nehéz és drága.

A vita során javaslatként felvetődött, hogy a közlekedés fejlesztése, a lakáscserék elősegítése mellett a kormány tegye lehetővé, hogy az állampolgárok két településen is rendelkezhessenek saját tulajdonú lakóházzal, lakással. A képviselő ötletét azzal indokolta, hogy a nemzetközi tapasztalatok szerint az üdülőfalvak idővel részben vagy teljesen ismét lakófalvakká válhatnak.

A fizetőképesség összefügg a településfejlesztési hozzájárulással is. Többen úgy vélték, hogy a fizetési kényszer hiánya, valamint az önkéntesség elve a már most is nehézségekkel küszködő kistelepülések gondjait nem oldja meg, hiszen jelenleg is nagyobb terhet viselnek — például vízvezeték, csatornahálózat kiépítése — mint módosabb társaik. Ezzel szemben nem minden képviselő híve a területi egyenlőtlenségek teljes felszámolásának, sőt van, aki a különbségek növekedését is kívánatosnak tartja akkor, ha az az ott élők kezdeményezőkészségétől, teljesítményeitől függ.

A javaslatok és aggályok meghallgatása után a miniszterelnök-helyettes *Somogyi László* építésügyi és városfejlesztési miniszterrel közösen elmondta, hogy a megyei elosztószerep a jövőben — noha fokozatosan — folyamatosan csökken. Az ezzel párhuzamosan bevezetendő fejkvóta valóban az igényeknél kevesebb pénzt juttat a településeknek egyes esetekben, de a kisfalvaknál még ez a kevés is több a mai kereteknél. Ez a rendszer tehát a *kiegyenlítődést* szolgálja, ám nem jelenti azt, hogy a jövőben nem lehetnek különbségek a települések között. A gazdasági erőnövekedéssel együtt természetes differencjálódás megy végbe, amelynek mértékét közgazdasági eszközökkel kívánják szabályozni. Emellett ugyanakkor szükség van bizonyos adminisztratív intézkedésekre is az elviselhetetlen különbségek feloldására.

A településfejlesztési hozzájárulással kapcsolatos kérdésekre válaszolva Faluvégi Lajos elmondta, hogy ez a forma megfelelő jogosítványt nyújt a helyi szerveknek a közügyekbe való beleszóláshoz, s ez beleillik a gazdaságirányítási rendszer továbbfejlesztésének koncepciójába is. A helyi döntések és az önkormányzat ugyanakkor *nem jelent teljes önkéntességet*, amennyiben a szociálpolitika végrehajtása sem hárítható csupán a helyi tanácsokra. A szociálpolitika kérdéskörét érinti az is, hogy ameddig nincs minden magyar állampolgárnak *egy* megfelelő lakása, addig nem lehet cél a két lakás engedélyezése.

A hosszú távú terület- és településfejlesztési koncepció az országgyűlés április 18-án kezdődő tavaszi ülésszakán kerül napirendre. A gyakorlatba való sikeres átültetésének egyik fontos feltételeként a miniszterelnök-helyettes a különböző prioritások meghatározását jelölte meg. Így a jövőben a helyi szervezeteknek ajánlatos a fontossági sorrend megállapítása után *kötvénykibocsátásra* vállalkozni, illetve *társadalmi munkára* mozgósítani.

— mann

A cserearányok és az infláció

Elkerülhetetlen-e a pénz értékének az árak gyakori és nagyobb emelkedésében megnyilvánuló elértéktelenedése? Ha elkerülhetetlen, milyen ütemű elértéktelenedés fogadható, viselhető el? Milyen törvényszerűségek, objektív és szubjektív tényezők húzódnak meg a folyamat mögött? Meddig előnyös az áremelkedés a népgazdaság számára, s az előnyt mikor haladják meg a gazdasági és a társadalmi hátrányok?

Az áraknak az újratermelési folyamatban alapvetően két funkciójuk van: az ár, mint a társadalmilag szükséges munkaráfordítás megnyilvánulási formája *ösztönöz és kényszerít* a társadalmi termelés fejlesztésére. Az ár *elősegíti* a népgazdasági erőforrások, a termelőerők fejlődési feltételeihez és az egyensúlyi követelményeihez igazodó elosztását és újraelosztását a termelés különböző részvevői között. Ebből az is következik, hogy az áraknak a termelőerők fejlődésével összhangban változniok kell. Fejlődik a technika és a technológia, új használati értékek jelennek meg, nő a munka termelékenysége, tehát változik az egyes termékek előállításához társadalmilag szükséges munkaráfordítás. A termelőerők szakadatlan fejlődése során a gazdaság egyensúlyi állapota is állandóan változik. Rész-egyensúlytalanságok keletkezése, majd ezek helyreállítása váltogatják egymást. Ez is szükségszerűen az árak mozgását idézi elő.

Az árak mozgásának objektív okai vannak, tehát elkerülhetetlen. Erre ismételten figyelmeztetni kell, mert még ma is sokan az árak abszolút stabilitásának lehetőségében hisznek. Az árpolitika hosszú évtizedeken keresztül maga is hirdette és megpróbálta érvényesíteni az árstabilitást. A valóságban azonban az árak sohasem voltak változatlanok és rá kellett jönnünk arra, hogy a gazdaságban az árstabilitást és az árrugalmasságot össze kell egyeztetni.

Az árak változásának objektív szükségszerűségét elismerve megválaszolatlan a kérdés: vajon az ármozgások összeredője általában emelkedő vagy csökkenő árszínvonalban nyer-e kifejezést. A minden tekintetben megalapozott válasszal még adós a közgazdaságtudomány. A történelmi tapasztalatok, a tények azt mutatják, hogy az általános árszínvonal tendenciájában hosszabb időszak átlagában szocialista viszonyok között is emelkedik. Mérjük-e vagy sem, kimutatjuk-e vagy sem az árszínvonal növekedését, a tényen nem változtat. Az árszínvonal-emelkedés tendenciája mögött meghatározott objektív összefüggések húzódnak meg.

A pénz értékét ma már az államok és a piaci versenyviszonyok szabályozzák. Ez utóbbiak is változnak; például a munkajövedelmek rugalmatlanná váltak. A piaci verseny tehát nem tudja kikényszeríteni az árak csökkentését azokon a termelési pontokon, ahol nő a termelékenység. A termelékenység javulásából származó többletterméket, többletértéket azonban a dolog természetéből adódóan fel kell osztani a társadalmi termelés részvevői között. Ennek kézenfekvő módja ilyen körülmények között az árak emelkedése a termelés mindazon láncszemeiben, amelyekben a termelékenység növekedése adott időszakban lassúbb ütemű, mint a gazdaság átlagában. Az árak ráfordításarányokhoz való igazodása tehát nem csökkenő, hanem emelkedő árakon keresztül valósul meg.

Ez az eszmefuttatás arra ad magyarázatot, hogy miért emelkedik az árszínvonal, a növekedés mértékére azonban nem ad választ.

A gazdaság normálisnak tekinthető, viszonylagos egyensúlyi állapotában a mérték a termelés láncszemeiben, egy adott időszakban végbemenő termelékenység növekedési különbségekből vezethető le.

Ezenkívül minden fejlődési szakasznak sajátos, ideiglenesen ható tényezői is vannak, amelyek lényegesen módosítják az árszínvonal növekedését.

Az árnövekedés objektív jellege

Például az árszínvonal-emelkedés elmúlt évtizedben végbement felgyorsulásának az „ideiglenes" okait a világgazdasági hatásokban és az azokra való reagálásunkban kell keresni. Ezek számtalan összefüggését már feltárták. Az árhatásokat illetően azonban még ma is vannak vitatott kérdések. A világpiaci árrobbanás következtében a külkereskedelmi cserearányok ugrásszerűen romlottak. A népgazdaság árveszteségе csupán 1974-ben 400 millió dollár volt. Mivel a KGST külkereskedelmi árak a világpiaci árakból sajátos módon formálódnak, az árveszteség a későbbi években megjelent a szocialista gazdasági kapcsolatokban is. A külkereskedelmi cserearány-romlás természetét tekintve nem más, mint *a nemzeti jövedelmek nemzetközi méretű újraelosztása*. Mindaddig, amíg a külkereskedelmi cserearányok az áruk nemzetközi értékarányait követve csak fokozatosan módosulnak és hirtelen radikális és tartós változások hatásával nem kell számolni, a gazdaság számára az alkalmazkodás nem jelent különösebb gondot. Ez alkalommal azonban a változások mélyrehatóak voltak. A megtermelt nemzeti jövedelem radikális újraelosztására kényszerültünk.

A gazdaságpolitika elvileg két lehetőség között választhatott: vagy vállalja az ország nagyobb mértékű külföldi eladósodását vagy radikálisan fékezi, sőt csökkenti a fogyasztást a felhalmozást, vállalva annak minden gazdasági, társadalmi következményét. A gazdaságpolitika az első utat választotta. Az erre irányuló törekvés azonban nem járt sikerrel. A nemzeti jövedelem belső felhasználását — sem a fogyasztást, sem a felhalmozást — nem sikerült fékezni, sőt a felhalmozás számottevő mértékben emelkedett, egészen 1978-ig. Nem sikerült érdemben módosítani a termelési szerkezetet sem.

E sikertelenség arra kényszerítette a gazdaságpolitikát, hogy az utóbbi években az egyensúly helyreállításának a másik, társadalmilag fájdalmasabb lehetőségét kövesse. Radikálisan csökkentette a felhalmozást, fékezte a fogyasztás növekedését, kikényszerítette az export növelését és az import szigorú korlátok között tartását. Ezzel megállította a külföldi eladósodás folyamatát. E sikeres akció ellenére jelentős probléma, hogy a gazdasági egyensúly alapvetően a belső felhasználás szigorú korlátozásával, és nem a jövedelemtermelő képesség, a termelési szerkezet gazdaságosságának javulása révén következett be.

A külföldi adósságok szerepe

A nemzeti jövedelem-elosztásnak a megváltozott külső feltételekhez igazodó arányainak megteremtésében a gazdaságpolitika az eszközrendszer, így az árrendszer is több lehetőség között választhatott. De a vásárlóerő korlátozása (fogyasztás és felhalmazás) a nominál jövedelmek szigorú szabályozása a pénz vásárlóértékének romlása, valamint az import csökkentése és az export növelése elkerülhetetlen lépés volt.

A hatékonyságra ösztönzés, az erőforrások átcsoportosításának, az egyensúlyi állapot fenntartásának követelménye nem elégíthető ki differenciált nominál-jövedelem-növekedés nélkül. A jövedelempolitika és az árak között kölcsönhatás érvényesül. Esetenként az árszínvonal-emelkedés dinamikájának mértékét nem az árarányok módosulása, hanem a jövedelmek korlátlan kiáramlása határozza meg. Az árszínvonal-emelkedés automatikusan duzzasztja a kiáramló nominál jövedelmeket. A gazdaságpolitikának megfontoltságra és józanságra van szüksége, hogy kellően kiegyensúlyozott legyen a jövedelem- és árpolitika. *Bármelyik véglet felé történő eltolódás gazdasági és társadalmi problémákat okoz.* A nem kellően szigorú jövedelempolitika gyorsütemű áremelkedést indíthat meg; a merev, az árak stabilitását abszolutizáló árpolitika pedig gátolja a strukturális átalakulási folyamatokat.

Az árszínvonal növekedési üteme az évtized végétől felgyorsult. Ezzel párhuzamosan a jövedelemkiáramlási folyamatokban a kezdeti liberális szabályozás is szigorúbbá vált. Ezek alapvetően elősegítették, hogy a nemzeti jövedelem belső felhasználási arányai a külgazdasági egyensúlyi követelményekhez igazodjanak.

Az árpolitikában utólag hibásnak értékelhető, hogy a világpiaci árrobanás költségdrágító hatását a 73—74-es években a belső árrendszerben nem juttattuk kifejezésre. Ezt követően is az indokolt termelői áremelkedéseket néhány évig távol tartottuk a fogyasztói áraktól. Részben ennek a következménye, hogy az utóbbi években az egyébként szükségesnél és társadalmilag elviselhetőnél gyorsabb a fogyasztói árszínvonal-növekedési üteme (évi 7-8 százalék). A jövedelempolitikában sem voltunk mentesek a hibáktól. Paradox módon az árszínvonal-emelkedés fékezése 73—74-ben a pénzügyi támogatások elburjánzása révén maga is elősegítette, hogy a vállalatok felhalmozási jövedelmei a népgazdaság reális lehetőségeit meghaladóan növekedjenek. Az utóbbi évek magas fogyasztói árszínvonal-emelkedési dinamikája pedig azt eredményezte, hogy a személyi nomináljövedelmek kiáramlása is a tervezettnél magasabb színvonalon stabilizálódott.

Az árpolitika mozgástere

Újabb választ előtt állunk az infláció (az árszínvonal-emelkedés) mértékének meghatározásával. Igen nyomós érvek szólnak az ütem jelentős csökkentése mellett. Ennek megalapozása szükségessé teszi, hogy sokoldalúan értékeljük az inflációs tendenciákat és ezek okait. Ezt követően juthatunk elhatározásra, hogy mit is kell tenni az infláció visszaszorítása érdekében. Hangsúlyozni szeretném, nem arról van szó, hogy az áremelkedés ütemét adminisztratív tiltó rendelkezésekkel csökkenthetjük. Az inflációs tendenciákat kiváltó okok felszámolására kell koncentrálni.

Amíg ez nem történik meg, szinte törvényszerű elkerülhetetlen a viszonylag gyorsütemű áremelkedés. Ami nem jelenti azt, hogy az évente ténylegesen kialakult mértékek minden tekintetben megalapozhatók. A gyorsulást a külgazdasági egyensúly megteremtésének kényszere okozta. Ehhez radikálisan fékezni kellett a nemzeti jövedelem belföldi felhasználását. A fékezéshez, különösen a lakossági fogyasztás mérsékléséhez elkerülhetetlenek voltak az áremelkedések. Az elmúlt évek erőfeszítései eredményeképpen (így) sikerült létrehozni a szükséges külkereskedelmi mérlegaktívumot. Ezzel az inflációt kiváltó okok egyike megszűnt. A gazdasági egyensúly stabilitását megteremtő szerkezeti átalakulás azonban még nem ment végbe. A népgazdaság sok területén nem hatékony a termelés. Ez tartós áremelkedési törekvést kiváltó tényező marad. Ennek kettős hatása van: gyengül a változtatás kényszere, s ez önmagában is gerjeszti az inflációt. Az elmúlt időszakban gyakran csak azért kellett bizonyos termékek árát növelni, hogy ezzel a veszteséges termelés fenntartását finanszírozhassuk. Ha az alacsony hatékonyságú termelés az áremelések révén már nem maradhat fenn, akkor ennek vállalni kell minden gazdasági és társadalmi következményét. Úgy gondolom, hogy a következő időszakban az infláció fékezésének lehetőségeit alapvetően e területen kell keresni.

A lakossági fogyasztás-növekedés korlátozott lehetőségei között jelentős infláció gerjesztő tényezőnek tekinthető a lakossági nomináljövedelmek, ezen belül a munkajövedelmek kiáramlásának elmúlt években kialakult üteme. Ha összevetjük a nemzeti jövedelemgyarapodás ütemét (ami végső soron az össztársadalmi munka termelékenységének javulását mutatja) a nomináljövedelmek növekedésének ütemével, *szembetűnően nagy az olló a kettő között.* Ez előbb-utóbb a termelési költségek emelkedése miatt áremelkedést okoz a gazdaságban. Az infláció mérséklése indokolttá teszi a jövedelem, kereseti rendszerek ismételt felülvizsgálatát, a nomináljövedelmek keletkezésének szigorúbb szabályozását.

Nyul Emil

Új és használt

savas akkumulátorok vizsgálata,

formálása és javítása (cellánként is)

a legegyszerűbb az AFA típusú készülékkel

Felkínáljuk az OTH-hoz találmányi védettségre is benyújtott akkumulátorformázó automata készülék két típusát az AFA–2–24-est és az AFA–40–80-ast.

Sasad Kmgtsz
energia ipari
szakcsoport

Budaörs, Szabadság u. 102. 2140
Telefon: 463-310.
Telex: 22-4789.
Ügyintéző: Kargel Géza.

Vállalatirányítás

USA

Board-bonyodalmak

A részvényesek részvények vásárlása révén pénzüket adják egy vállalat működéséhez. Ha számuk kevés és a cég tevékenysége könnyen áttekinthető, akkor közvetlenül is képesek érdekeik érvényesülése felett őrködni. Mit lehet azonban akkor tenni, ha egy nagyobb vállalatnak már sokezer helyen, több tízezer részvényese van, akik már nem képesek arra, hogy a cég működését ellenőrizzék? A vállalat vezetői — akik alkalmazottak — vagy felelősséggel vezetik a céget, vagy nem.

Tilalom az igazgatóknak

A részvényesek közgyűlésének talán a legfontosabb tevékenysége az amerikai jog szerint, hogy *megválassza* az igazgatótanácsot (Board). A tulajdonosokat ugyanis csak ritkán lehet összehívni, bár rendkívüli közgyűlést már 10 százalékuk kezdeményezhet. Mégis szükség mutatkozott arra, hogy a tulajdonosok érdekeinek képviseletére egy szűkebb, állandó testület alakuljon a vállalat igazgatóiból.

Az igazgató ebben az esetben nem a cég hierarchiájában betöltött helyet, hanem a kollektív vezetésben való tagságot jelenti. A legtöbb országban, ahol igazgatótanács működik, *szigorú elvek* határozzák meg az annak tagjaival szembeni követelményeket. Nem lehet például a tagságot személyes haszonszerzésre, előnyökre felhasználni. Tilos így a vállalattól kölcsönt felvenni. Vannak etikai normák is. Nem lehet az igazgatósági tagnak érdekeltsége egy olyan vállalatban — vagy nem húzhat jövedelmet egy olyan vállalattól — amelyik konkurrense annak, ahol az illető a részvényeseket képviseli.

Törvénytelen az is, ha valaki a hivatalos tevékenysége során megszerzett információt nem a vállalat javára, hanem *saját hasznára* alkalmazza. Az etikai normák szerint az igazgatósági tagnak az aránytalanul magas javadalmazást vissza kell utasítania. (Bár erre aligha akad gyakorlati példa.) Tevékenységéért természetesen költségtérítésben és honoráriumban részesíthető, részvényekkel jutalmazható.

Egyre gyakrabban határozzák meg azonban a jogszabályok a *felelősségüket* is. A bíróság a részvényesek kérésére azt is megállapíthatja, hogy az igazgatósági tag személyében felelős a vállalatért és következésképpen kártérítéssel is tartozik, ha bebizonyosodik hanyagsága vagy az, hogy a vállalat tisztségviselői a tudtával sértették meg a törvényt.

A fenti kérdés felvetődhet például akkor, ha az igazgatótanács jóváhagyásával olyan *mérleget* adtak közre, amelyről később bebizonyosodik, hogy hamisított adatokat tartalmazott. Üldözendő visszaélés az is, ha a részvények után osztalékot nem a nyereségből, hanem a cég tőkéjéből fizetik ki. Ezen eljárásnak akkor van értelme, ha a vezetés és az igazgatótanács ilyen úton kívánja a részvényeseket kielégíteni és ilyen módon saját újraválasztásukat biztosítani. Az igazgatósági tagnak működése folyamán mindig a részvényesek érdekeit kell figyelembe vennie.

Az USA legtöbb államában az igazgatótanácsnak legalább három tagból kell állnia. Általában azonban nincs szabályozva az úgynevezett „külső és belső" tagok aránya. Többségi vélemény szerint a *külsőknek* kell nagyobb súlyt kapniuk. Csakis ők képesek arra, hogy a tulajdonosok képviseletében ellenőrizzék a vállalat tevékenységét. Ha az igazgatótanács többségében a vállalat vezető állású alkalmazottaiból állna, úgy könnyen *érdekösszeütközés* léphetne fel, s az igazgatósági tagok nem a részvényesek, hanem a saját személyes érdekeiket szolgálnák.

Mérce: az eredmény

A külső igazgatótanácsi tagok *kiválasztásának* az elvei hasonlóak. Helyet kell kapnia a vállalat bankja vezető képviselőjének, a jelentős beszállítóknak a szakmában tekintélyes egyetem rektorának vagy más ismert — például Nobel-díjas — tudósnak. Ha szakmai szempontból indokolt, helyet kaphatnak az igazgatóságban neves közéleti személyiségek vagy volt állami alkalmazottak — hadiszállítók esetében visszavonult tábornokok — is. „Illik" a nagyobb vállalatok kollektív vezetésében a kisebbségek elismert képviselőinek is helyet adni. A cél mindenképpen az, hogy a tanács a részvényesek előtt *tekintélyesnek*, erkölcsileg feddhetetlennek mutatkozzék.

Az igazgatótanácsot a részvényesek választják, ennek módjai azonban eltérőek lehetnek. Kezdetben sok helyen az „egy részvényes egy szavazat" elvét tartották igazságosnak. Egy második felfogás szerint mindenki — személy vagy intézmény — annyi szavazattal bír, ahány részvénye van. Ez a rendszer ugyan tekintettel van a részvényesek eltérő anyagi erejére, azonban nem enged képviseletet az igazgatótanácsban a kisebbségnek.

Ennek „kivédésére" több rendszer került kidolgozásra, alkalmazásra azonban már kevesebb. Nehéz lenne ugyanis elfogadtatni a tulajdonosi jogok korlátozását a gyakorlatban. A tapasztalat amúgy is az, hogy a részvényeseket vajmi kevéssé érdeklik a módszerek, többségük a befektetésre *jó osztalékot* vár és ha ezt megkapja, hajlandó szabad kezet adni a vezetésnek.

Általában ameddig a vállalatnak jól megy, a részvényesek *korlátlan bizalommal* viseltetnek a vezetés iránt. Ugyanez vonatkozik az igazgatótanács külső tagjaira is. Annál is inkább nehéz ellenőrző szerepük a gyakorlatban, mivel a vállalatra vonatkozó adatokat a legtöbbször — a vállalat vezetésén keresztül — a vállalati szervezetből kaphatnak csak. Az apparátus pedig értelemszerűen egzisztenciálisan is összefonódik az alkalmazotti igazgatótanácsi tagokkal.

A példák azt mutatják, hogy az igazgatótanács ülésein mutatkozó jelentősebb vitáknak mindig van „előzményük". Normális helyzetben azonban a „management" uralma érvényesül. A közgyűlésre persze — elvileg — be lehetne terjeszteni olyan határozati javaslatot, amely — elfogadása esetén — a boardra és a vállalat üzletmenetére egyformán kötelező lenne. Az ilyen „tematikus" javaslatokat azonban a legtöbb cég működési szabályzata szerint kellő időben, a managementen keresztül kell előterjeszteni úgy, hogy a cég vezetése is csatolhassa véleményét. Ha egyébként jó volt az év és az osztalék nagysága is megfelelő, akkor a vitában a legtöbb részvényes a vezetés mellett fog szavazni...

Gonda György—Szentgáli Péter

Értékelői és ellenőrzési feladatok ellátására

fiatal közgazdászt és nyugdíjas könyv-szakértőket

keresünk.

Jelentkezni lehet levélben:

Consulting

Budapest, Pf.: 46. 1251

LENGYELORSZÁG

Vállalati önkormányzat

Több lengyel vállalatnál ezekben a hetekben kerül sor a vállalati kormányzatok választott testületeinek, a dolgozók tanácsainak megválasztására. Az 1981-ben elfogadott vállalati törvény ezeket az önkormányzati testületeket széles jogkörrel ruházta fel: a cégek többségénél a jogszabály a dolgozók tanácsaira ruházta a *tulajdonosi jogok* jelentős részét. Így e tanácsok jogosultak dönteni a vállalat terveiről, pályázatot írhatnak ki az igazgatói állások betöltéséről, illetve felmenthetik a vállalatvezetőket. Dönthetnek a nyereség felosztásáról, meghatározzák a vállalat távlati fejlesztés elképzelését.

Készség a párbeszédre

Az önkormányzati törvény több *kompromisszumos* megoldást tartalmaz. Így például az igazgatók kinevezésének jogát a törvényhozás az ún. stratégiai fontosságú iparvállalatoknál az alapító szervekre (minisztériumok, vajdasági hivatalok) ruházta. Ez a vállalatok kevesebb mint *húsz százalékát* érinti; de ők adják az ipar teljesítményének hetven százalékát.

A lengyel kormányzati törvény értelmében a *vállalati igazgató* nem alárendeltje a dolgozók tanácsának, hanem független hatáskörrel rendelkezik. Ha az igazgató és a dolgozók tanácsa között konfliktus alakul ki, akkor a rendezés előbb hivatalos békítőbizottság, majd végül a helyileg illetékes bíróság feladata. A dolgozók tanácsai bírósági úton fellebbezhetnek a minisztériumok döntéseivel szemben is.

Tény az, hogy az 1981. szeptember 25-i törvény „ideális" megvalósulására mostanáig nem kerülhetett sor. Ezt a lengyelországi körülmények magyarázzák. A szükségállapot bevezetése előtt egy sor üzemben már megválasztották a dolgozók tanácsait, ám az akkor kiadott rendkívüli törvények ezek működését felfüggesztették. Több tanács esetében kimutatták, hogy a választások nem a törvényben előírtak szerint mentek végbe — ezek eredményeit megsemmisítették. A tanácsok működésének megújulását a miniszter engedélyezhette — az igazgató javaslatára. A szükségállapot minden vállalatnál lehetővé tette az önkormányzatok működését, de további korlátozó rendelkezéseket fogadtak el a „válság felszámolásának időszakára" — azaz hivatalosan 1985 végéig.

„A vállalati önkormányzatoknak nincs üzemen kívüli struktúrájuk, szervezetük. Nem fogja össze tevékenységüket semmilyen állami szerv. Egyedül a mi bizottságunk az amely a törvény által a szejmre ruházott védnökséget gyakorolja a dolgozói tanácsok felett — mondta *Józef Barecki* képviselő, a szejm önkormányzati bizottságának elnöke.

A testület tehát *hézagot* tölt be. Nemcsak összegezi az önkormányzatok működésével összefüggő tapasztalatokat (évente jelentést terjeszt a nemzetgyűlés elé e témában), de szervezi az önkormányzatok közötti tapasztalatcserét, a tanácsadást is.

Az utóbbi években rendszeressé váltak a nagyüzemi önkormányzatok elnökeinek *tanácskozásai*, ahol részt vesznek a párt és a kormány vezetői is. Sőt, az utóbbi hónapokban az ágazati minisztériumok is párbeszédet kezdtek a dolgozók tanácsaival: találkozókra hívták őket. Korábban az illetékes tárcák csak az igazgatókkal voltak hajlandók tárgyalni, az önkormányzatokkal többnyire csak akkor találkoztak — papíron —, ha vitás vagy peres ügyük volt.

Barecki véleménye

Barecki képviselő — *a Rzeczpospolita* című kormánylap főszerkesztője — elsőrendű fontosságúnak tartja a dolgozók tanácsaiban részt vevő aktivisták *képzését*. A tanácsok tagjainak (130 ezer fő) ötvenöt százaléka munkás, negyvenöt százalékuk 30-39 éves.

Az önkormányzat tagjainak nem csupán tanácsadás, a vállalatvezetés döntéseinek elfogadása a dolga, hanem *önállóan* kell határozatokat hozniuk a vállalat sorsáról — összhangban a gazdasági reform előírásaival. Barecki képviselő ehhez még hozzátette: „Bebizonyosodott, hogy a kétéves megbízatási idő *nem elegendő* arra, hogy a dolgozók tanácsainak tagjai kellőképpen megismerkedjenek az önkormányzatból adódó feladataikkal. A LEMP KB által szervezett tanfolyamok, a szejmbizottság szakértőinek konzultációi is hosszabb távon kamatoznának."

A különböző állami és pártszervek állásfoglalásai egyértelműen kiállnak az üzemi önkormányzati rendszer megtartása és fejlesztése mellett. Barecki szerint *nyíltan nem lépnek fel* a hivatalos szférán belül azok a vélemények, amelyek szerint az „önkormányzat a szocializmus deformációja" avagy olyan átmeneti jelenség, amely a válság következménye volt, s a válság megszűnésével majd vissza lehet térni a régi bevált utasításos rendszerhez.

Az önkormányzatokat fenyegető másik veszély lehet, hogy a választott testületeket ellenséges *politikai célra* használják fel. Ez megkérdőjelezi az adott üzemben a dolgozók tanácsának a működését. Gyakran vitás kérdésként vetődik fel Lengyelországban a *párt és az önkormányzatok* viszonya. Sokak számára a legkedvezőbbnek az tűnne, ha visszaállna az 1980. augusztus előtti helyzet, amikor a majdnem-önkormányzatok élén automatikusan a vállalati LEMP-szervezet titkára állt. A lengyel politikai vezetés jelenleg nem kívánja a párt szerepének intézményesítését az önkormányzatokon belül — elegendő biztosítéknak tartják, hogy a dolgozók az üzemekben lebonyolított titkos és egyenlő választásokon országosan a tagok harminc százalékát a párttagok közül választják.

— Miért nem működik még valamennyi vállalatnál az önkormányzat? — kérdezem Józef Bareckitől.

— Nem lehet senkit sem kötelezni arra, hogy létrehozza az önkormányzatot. Amennyiben a dolgozók vállalati társadalmi szervezetek nem kezdeményezik — nem jön létre a dolgozók tanácsa. Sajátos, hogy a legtöbb ilyen vállalat a *Bánya- és Energiaipari Minisztériumhoz* tartozók között van. Egyébként ez a tárca gyors ütemben állítja vissza a középirányító szerveket, ahol természetesen az önkormányzatok szerepe minimális. A kombinátok tagvállalatai nem jogosultak ugyanis saját tanács létrehozására, igazgatóikat felülről nevezik ki.

Neuralgikus pont

A többi ipari ágazatnál, ahol ilyen kísérletek vannak, a vállalatok általában *fellépnek* a rossz emlékű egyesülések más néven való feltámasztása ellen. Az 1981-es törvény értelmében a posta, a vasúti és a légi közlekedés vállalatainál az önkormányzat megvalósítása sajátos követelményeknek megfelelően mehet végbe. A LOT légitársaságról és a Lengyel Postáról szóló törvényt a szejm már elfogadta — a legnagyobb lengyel vállalatnál, az államvasutaknál — szabályozás híján — önkormányzatok, vagy ahhoz részben hasonló szervek nem működhetnek.

A lengyel illetékesek állásfoglalásai szerint az önkormányzati rendszer bevezetése *hozzájárult* a gazdaság újjáépítésének eddigi eredményeihez. Jelentős kezdeményező erőket szabadított fel. A vállalatok — pályázati bizottságok útján kinevezett — igazgatói nagyobb önbizalommal és társadalmi támogatás birtokában *irányíthatják* a vállalatokat. Az igazgatókérdés azonban továbbra is a lengyel gazdaságirányítás neuralgikus pontja: az ágazati minisztériumok és önkormányzatok között már peres ügyek is előfordultak vállalatvezetői felmondások, illetve az igazgatóknak megítélt (Varsóban túl magasnak tartott) fizetések és prémiumok miatt.

Miklós Gábor
(Varsó)

Alkoholjövedelem-paradoxon

A profitelvű biztosító társaságok az USA-ban megengedhetik maguknak, hogy tudományos módszerekkel kutassák a ráfordítások optimális felhasználását. Finanszíroznak olyan kísérleteket, tudományos igényű vizsgálatokat, amelyek célja a kórházi költségek racionalizálása, gazdaságossá, hatékonnyá és ezáltal takarékossá tétele. A finanszírozók, elsősorban a biztosító társaságok anyagi érdekeltsége nyilvánvaló ösztönzője az ilyen jellegű vizsgálatoknak és számításoknak.

300 ezer alkoholista

A hazai egészségügy egyik gyengéje viszont, hogy nemcsak az orvosok szemléletében, ismeretanyagában, de még a vezetésben, a tervezésben sem kap megfelelő teret az egészségügy gazdaságtana. Nemcsak a korszerű kórházi gazdálkodás módszertana kialakulatlan nálunk. Az egészségügyben ma még gyakran a kezdetleges, gyakran az orvosvezetők autodidakta ismereteire épülő gazdálkodás a meghatározó.

Az egészségügy a népgazdasági tervben meghatározott költségvetési keretből gazdálkodik. Ez most évi 30 milliárd forint körül van. A költségvetési keret azonban nem a szükségletek és a gazdaságos felhasználás lehetőségeinek tudományos igényű vizsgálatán alapul, hanem a pénzügy és egészségügy sajátos alkuján, kötélhúzásán, amelyben az egészségügy eleve a gyengébb fél. Ezt az egészségügy részesedésének adatai — bármilyen nemzetközi összehasonlításban — bizonyítják.

Az ingyenesnek nyilvánított egészségügy költségeit a dolgozók, mégpedig az első gazdaságban dolgozók jövedelemelvonása fedezi. Ez a tény, valamint az a körülmény, hogy adott összegből kell gazdálkodni, azt parancsolná, hogy maximálisan törekednünk kellene a lehető leggazdaságosabb felhasználásra.

Nem azért, hogy takarékoskodjunk az egészségügyi ráfordításokkal, hanem, hogy színvonalban, hozzáférhetőségben az optimálisat tudjuk nyújtani. A lakosság érdekeltsége ebben nyilvánvaló. De hol fogalmazódik ez meg? Egyáltalán hol vannak az ösztönzők a jobb, az új, a gazdaságosság keresésére? *„A gazdaságpolitika továbbfejlesztésének tudományos megalapozása" kutatási főirányban végre ebben az évben sikerült együttműködést létrehozni az egészségüggyel*, így — talán — az újító törekvésekből több valósul meg a jövőben.

Az együttműködés már csak azért is hasznos, mert hidat épít az orvosok és közgazdászok között, a közös nyelv megtalálását segíti a mindennapi munkában.

A gazdaságosság, a hatékonyság, az intenzitás javítására — éppen a nehéz gazdasági helyzet miatt — sürgető szüksége van a magyar egészségügynek. A szegénységünkkel együttjáró pazarlás egyre inkább szemet szúr. Talán most még a kórházi költségvetés új útjainak kutatásánál is előbbrevaló témák sűrűsödnek. Ilyen az elintézetlen szociálpolitikai gondok „medicinizálásá"-nak igen költséges gyakorlata, ennek felülvizsgálata. A 300 000 alkoholbeteg sorsát például meghatározza, hogy többségük már betegségének előrehaladott stádiumában kerül gyógykezelésre, ezért a gyógyeredmények közismerten rosszak. Az öreggondozás, a neurózisgondozás, az alkoholbetegek gondozásának hiánya — hogy a legtömegesebbeket említsük —, nemcsak feleslegesen nagy költséggel terheli a kórházügyet, de szakmailag sem kínál jó megoldást.

Társadalomorvoslás

A fiatal és középkorú férfiak halálozási mutatói egész Európában nálunk a legrosszabbak. Ebben kiemelt jelentőségű a túlzott alkoholfogyasztás egészségügyi ártalma. „Társadalomorvoslási" szemlélettel közelítve világosabbá válik az alkoholbetegség súlyosbodó népegészségügyi, sőt népgazdasági kára. Ha a probléma megoldásában érvényesülnének a gazdaságtani meggondolások és szempontok, jóval előbbre jutnánk. Száz évvel ezelőtt Svájcban, amikor az alkoholtermelés és -forgalmazás állami monopólium lett, a kantonális törvények biztosították, hogy a tiszta állami alkoholjövedelem 10 százalékát az alkoholbetegek gyógykezelésére és családjuk istápolására kell fordítani.

Nálunk a belkereskedelmi alkoholforgalom bevétele 1984-ben meghaladta a *40 milliárdot*. Ha ennek a nemzetközi összehasonlításban is kirívóan nagy alkoholfogyasztásnak egészségügyi kockázati tényezőjét is figyelembe vennék, más megítélést nyerne az a minimális, de még reális igény a szakhálózat kiépítéséhez szükséges 400 millióra, amely az évi alkoholbevétel 1 százaléka. De még indokoltabb lenne az alkoholizmus forintban kimutatható 7 milliárdnyi népgazdasági kárából kiindulni. Ennél egyszerűbb, jobban átlátható kérdésekben sem lehet azonban érvényesíteni a gazdaságosság elvét.

Maradjunk az alkoholizmus példájánál. Jelenleg 400-500 alkohológiai ágygyal számolhatunk országosan. Valójában még 2000-2500 pszichiátriai ágyat köt le az alkoholprobléma kórházi kezelése, és nagyon sok drága belgyógyászati ágyat az alkoholbetegség okozta máj-, szív- és idegrendszeri károsodás, késői szövődmény, amely már alig gyógyítható. Egy ápolási nap költsége 300-400 forint között van. Vannak olyan kezdeményezések, amelyek bizonyítják, hogy az alkoholbetegek korai kezelésbe vétele, a hatékonyabb kórházi gyógykezelés — munkaterápiás módszerrel kiegészítve — sokkal kisebb költségráfordítással vagy önfinanszírozó módon is megvalósítható.

Kórház a szállóban

Évek óta húzódik a javaslat megvalósítása, hogy kórházi alkoholosztályokat olcsó hotelrészlegekkel, esetleg konténerházak telepítésével bővítsük, és így biztosítsuk az alkoholbetegek kórházi kezelését. Mellesleg, így a kórházakban mindig hiányzó pavilonosok, udvari, mosodai munkások, takarító személyzet munkaerő-problémái is enyhülnének. Gazdaságosnak, ésszerűnek tűnik e javaslat? Azt hiszem, igen. Így érthető, hogy a mai egészségügyi szemlélet mellett megvalósítása még sokáig el fog húzódni.

Hosszú évek vitája, sok érvelése után létrejött az Alkoholizmus Elleni Állami Bizottság. Az egyes albizottságokban, pl. a közgazdasági albizottságban működő szakemberek közreműködése máris más színvonalra emeli a az itt folyó vitákat. Tanulni senkitől sem szégyen. Az orvosnak sem. Az egészségügy mai helyzetében nagyon is rászorulunk a más szakmabeliek segítségére — a közgazdászokéra kiemelten.

Dr. Levendel László

ORVOS ÉS SZÁMÍTÓGÉP

Mikrogépek egy nagy rendszerben

Az Egészségügyi Minisztérium égisze alatt elsősorban a Számítástechnikai és Információs Központ (ESZTIK) feladata a tájékoztatási, adatszolgáltatási, valamint az ágazati és az intézményes számítógépes rendszerek fejlesztése. A központ igazgatóját, dr. Simon Pált kérdeztük, hogy milyen szerephez jut a mikroszámítógép a magyar egészségügyben?

— Világjelenség, hogy a nagygépes adatszolgáltatást sok helyen kiszorítják a könnyebben kezelhető, mikrogépes rendszerek. Hazánkban ezt az magyarázza, hogy a nagygépes adatfeldolgozás az egészségügyben is döcögött; se az adatszolgáltatási fegyelem, se az infrastruktúra nem kedvezett a rendszer fejlődésének. Emellett a mikroszámítógépek telepítése olcsóbb, hálózati összekapcsolásukkal pedig szimulálni lehet egy nagy számítógép szolgáltatásait. Jelenleg éppen ez az összekapcsolhatóság jelent gondot; Magyarországon ugyanis még mindig több mint 50-féle mikroszámítógép található a piacon, amelyek közül igen kevés kompatibilis és csak néhány felel meg közülük a „professzionális" követelményeknek. A felhasználók ugyancsak nehéz helyzetben vannak, amikor el kell dönteniük, hogy melyik mikrogéprendszert alkalmazzák.

— Az egészségügy speciális igényei speciális szoftvereket kívánnak. Milyen programbeszerzési lehetőségeik vannak?

— A sokat emlegetett információrobbanás az egészségügyben is régen érezteti hatását, az orvoslás információéhsége szinte napról napra növekszik. A gyógyítással, a megelőzéssel foglalkozó szakembereknek a gyakran rendezetlen információk tömegével kell megbirkózniuk. Az adatlapok és a kórlapok felvétele, a laborlapok kitöltése, a zárójelentések készítése a munkaidő nagy részét igénybe veszi. A legújabb elképzelések szerint a számítógépet az orvos-beteg kapcsolatába is be lehet és kell iktatni, ami azt jelenti, hogy az orvos a gépet minden beteg esetében egyedien használja. Vagyis a mikroszámítógép segítségével az orvos könnyen hozzáférhet a hozzáforduló beteg korábbi egészségi állapotára jellemző rendezett adatokhoz, a vizsgálatok folyamán azokat könnyen aktualizálhatja, sőt, a gépben tárolt úgynevezett „szakértői rendszerek" még segíthetnek is a diagnózis eldöntésében, a vizsgálati leletek értékelésében, vagy akár a gyógyszeres kezelés megválasztásában. Jó néhány kórház vásárolt már magának mikroszámítógépet, a gond csak az, hogy a programokat előzetesen nem tudták egyeztetni, és mi is, mint az ágazat egészségügyi informatikai bázisintézete, késlekedtünk a koordinációval. Éppen ezért pályázatot írtunk ki kórházi alap-információrendszerek számítógépesítésére, hogy az így beérkező programok alapján a VII. ötéves tervidőszak végére már egységes hálózatot tudjunk működtetni.

— Az orvosok és általában az egészségügyi dolgozók hogyan fogadják e rendszereket?

— A mikroszámítógépek úgynevezett „felhasználóbarát" rendszerek, tehát az orvosok könnyen elsajátíthatják a gépek és a programok kezelését. De a nem orvosok jó része is egyre türelmetlenebbül várja a rendszer beindítását, mert ez könnyítené az adminisztrációs munka terheit. Tehát a félelem, hogy a számítógép eltávolítja az orvost a betegtől, oktalan, sőt, inkább közelíti őket egymáshoz, hiszen több idő marad a páciensekkel való személyes foglalkozásra. A számítógép lehetőséget ad arra is, hogy az orvos bővítse memóriáját, szellemi kapacitását és intuitív képességeit, s ezzel az egész magyar egészségügy csak nyerhet.

— És jelenthet-e a számítógép anyagi megtakarítást?

— Amennyiben a korszerű informatikai eszközök és rendszerek javítják az egészségügyi ellátást — például kevesebb, de „célzott" labor-, röntgen- stb. vizsgálatot kell elvégezni, mert az orvos döntéseit a számítógép rendezett információkkal támogatja — olyan mértékben csökkennek a gyógyítás költségei is. Némi közvetlen megtakarítás is jelentkezhet: kevesebb papír fogy, munkaerő szabadul fel stb. De a táppénz alakulásával (csökkentésével) is mérhető a hatékonyság, ám semmivel sem kifejezhető az a pozitívum, ami a beteg gyorsabb — mondjuk így: tökéletesebb — gyógyulásában jelentkezik.

Szeretnék azonban egy dolgot leszögezni: az egészségügyi és szociális ellátásban nem lehet „spórolni", hanem ésszerűen kell gazdálkodni a javakkal. Az orvostudomány gyakorlatban is alkalmazható új tudományos eredményei ismeretesek előttünk, de hazai bevezetésüket pénzhiány, vagy a nem egészen racionális gazdálkodásunk is gátolja. Az utóbbi terület az, amelyben segítséget nyújthat a számítógép.

Wiedermann Helga

Ellenvélemény

Hazánkban számos elképzelés született a népesség nagyfokú egészségromlásának megállítására. Egyes vélemények szerint problémáink egy csapásra megszűnnének, ha a lakosság hivatalosan is hozzájárulna ellátásának költségeihez, orvosait szabadon választhatná, ha az egészségügy input finanszírozásról output finanszírozásra térne át, sőt valamiféle orvosi „mosolycsekk" bevezetésére tett javaslatot is olvashattunk. Más szerzők az egészségügy komputerizálásában látják a megoldást. Véleményem szerint a számítógépek telepítése gondjainkat nem fogja automatikusan megoldani. Elsődleges és alapvető a hosszú távra szóló egészségügyi koncepciók kidolgozása, mivel ez határozza meg az alkalmazásra kerülő számítástechnika felépítését, működését, céljait és hatékonyságát.

Jelenlegi helyzetünket ezzel szemben talán *dr. Nagykálnai Endre*, az Egészségügyi Minisztérium Szervezési, Tervezési és Információs Központja szaktanácsadójának véleménye tükrözi a legjobban: *„A lassan egy évtizede működő számítógépek többsége a műszaki elavulás határán áll, némelyik műszaki állapota katasztrofális, üzemben tartásuk csak aránytalanul nagy költségekkel lehetséges, cseréjükről napokon belül gondoskodni kellene... Az egészségügyi tárca a számítástechnika fejlesztésére anyagi eszközöket azonban 1983-ban és 1984-ben nem biztosított, még cserepótlásokra sem."* (Számítástechnika, 1984/6. szám).

Az anyagi nehézségek miatt az egészségügyi irányítás úgy döntött, hogy az eddig nagyobb számítógépekre tervezett feladatok megoldását helyi, mikroszámítógépes hálózatokra bízza. És ez a döntés szerintem sok szempontból bírálható.

Félő: a mikrogépek és a helyi hálózatok nem tudnak majd feladatuknak megfelelni. A mikrogépes rendszerek ugyanis nem rendelkeznek az előzőekben ismertetett, kooperatívnak tekinthető hálózatok előnyeivel. Emellett az elvi tisztázatlanságok, és az alapvető oktatási problémák miatt az egészségügy jelenlegi konstrukciója nem is alkalmas a korszerű számítástechnika befogadására. Naiv dolog azt hinni, hogy a jelenlegi hiányosságok, szűk keresztmetszetek, az alacsony gyógyító-, megelőző- és gazdasági hatékonyság megszüntethető erőteljes szervezeti és elvi változtatások nélkül, pusztán kis számítógépek telepítésével. A gyógyító-megelőző hálózat működési szükségleteinek kielégítése, a közvetlenül a napi gyakorlatból adódó gondok lépésenkénti, egymástól független megoldása, a jelenlegi formában ugyanis egyrészt lehetetlen, másrészt az erre irányuló törekvés a jelenlegi struktúrát konzerválja.

Mielőtt döntenénk tehát arról, hogy milyen egészségügyi informatikát hozunk létre, először arról kell képet alkotnunk, hogy milyen lesz az az egészségügy, amelyik ezt használni fogja. E ponton azonban újabb bizonytalanságok adódnak. Megítélhető-e egyáltalán a jelenlegi tudásunk, valamint a rendelkezésre álló adatok és módszerek alapján a kiépült intézményi háttér és kutatóbázis segítségével az egészségügy helyzete, várható és szükséges fejlődésének, változásának iránya és mértéke? Amennyiben nem, úgy első lépésként ezeket a feltételeket kell megteremtenünk. De pótolhatják-e az elkülönült, empirikus kutatások az egységes, hosszú távú koncepciók hiányát? Fenntartható-e hosszú távon az egészségügy jelenlegi irányítási, működési, oktatási és tudományos zártsága, illetve — többek között az egészségügy nagyüzem jellegéből következően — előtérbe kerülnek-e a szervezet- és szervezéselméleti kérdések?.

A magyar egészségügyben tehát eldöntetlen kérdések, dilemmák egész sorával találkozhatunk, jobb eredményeket csak az ilyen és hasonló kérdések következetes végiggondolásától várhatunk.

Gulácsi László